

Det mörka rummet

En sociologisk studie av familjefotografiet

C-UPPSATS I SOCIOLOGI

**Författare: Markus Uhrvik
Handledare: Gunilla Albinsson**

Blekinge Tekniska Högskola

Sektionen för management

Arbetets art:	C-uppsats 10p Sociologi 41-60p
Titel:	Det mörka rummet – <i>en sociologisk studie av familjefotografiet</i>
Författare:	Markus Uhrvik
Handledare:	Gunilla Albinsson

Abstract

Uppsatsens syfte är att belysa familjefotografiets sociala funktion. Jag ville få en ökad förståelse för varför människor fotograferar familjen och vad dessa fotografier har för betydelse. För att nå denna djupare förståelse har en kvalitativ metod använts i den här undersökningen. Kvalitativa semistrukturerade intervjuer genomfördes med sex informanter ur min bekantskapskrets. Resultatet av intervjuerna har redovisats var för sig för att ge en enhetlig bild av informanterna. Materialet har analyserats utifrån teman som har uppkommit under arbetets gång. Dessa teman var *familjefotografen*, *familjen* samt *familjefotografiet*. Vid analysen har det insamlade materialet tolkats med utgångspunkt i undersökningens frågeställningar och i relation till tidigare forskning samt de teorier av Bourdieu och Barthes som har använts vid denna studie. Resultatet påvisar att familjefotografier i dagens samhälle ofta föreställer barn och används för att exempelvis integrera nya medlemmar i familjen. Det kan då röra sig om nyfödda barn, ingiften eller nya familjebildningar. Familjefotografier har även funktionen att bevara lyckliga minnen av människor och händelser. Familjefotografiet konserverar de positiva minnesbilderna. I ett mörkt rum ser man inte den smuts som finns i hörnen. Det är samma sak med familjefotografierna som visar upp de ljusa ögonblicken i en familjs liv.

Nyckelord

Familj
Fotografi
Fotografering
Integration
Minne
Reproduktion

”Många i min familj är döda och hänger på väggen”
Tobias, 6 år¹

¹ Levengood, Mark & Lindell, Unni (2003) *Gud som haver barnen kär har du någon ull*. Stockholm: Pirat s 17

Innehållsförteckning

1. INLEDNING	5
1.1 DISPOSITION.....	5
2. PROBLEMMOMRÅDE OCH SYFTE	6
2.1 SYFTE.....	6
2.2 FRÅGESTÄLLNINGAR.....	6
3. BAKGRUND	6
3.1 HISTORIK.....	6
3.2 TIDIGARE FORSKNING.....	7
3.2.1 A Kodak moment? –Et projekt om fotografi og familie.....	7
3.2.2 Att minnas saknad och dela sorg – Brandkatastrofen i Göteborg i ett kollektivt minnesperspektiv.....	8
3.2.3 Barn i styvfamilj.....	9
3.3 TIDIGARE STUDIER.....	9
3.3.1 Festbilder i närbild – En kvalitativ undersökning av festfotografins sociala funktion och praktik.....	9
3.3.2 Faktorer som påverkar ett barns sorgearbete i samband med en förälders död.....	10
4. TEORI	10
4.1 PIERRE BOURDIEU: PHOTOGRAPHY – A MIDDLE-BROW ART.....	10
4.2 ROLAND BARTHES: DET LJUSA RUMMET – TANKAR OM FOTOGRAFIET.....	12
4.3 TEORIERNAS RELEVANS.....	13
5. METOD	14
5.1 KVALITATIV METOD.....	14
5.2 KVALITATIV INTERVJU.....	14
5.3 URVAL.....	17
5.4 ANALYS.....	18
5.5 ETISKA STÄLLNINGSTAGANDEN.....	18
5.6 METODDISKUSSION.....	19
6. RESULTAT	20
6.1 INTERVJU VICTORIA.....	20
6.2 INTERVJU JAN.....	22
6.3 INTERVJU BARBRO.....	23
6.4 INTERVJU ASTRID.....	24
6.5 INTERVJU MIKAEL.....	25
6.6 INTERVJU ANNA.....	26
7. ANALYS	27
7.1 FAMILJEFOTOGRAFEN.....	28
7.2 FAMILJ.....	29
7.3 FAMILJEFOTOGRAFIET.....	30
8. DISKUSSION	32
9. REFERENSLISTA	34
9.1 TRYCKTA KÄLLOR.....	34
9.2 ELEKTRONISKA KÄLLOR.....	35

Bilaga 1: Intervjuguide

1. Inledning

Bilder är ett universellt språk som kan förstås oberoende av språk och kulturell bakgrund. Roland Barthes beskriver sin fascination för fotografiet i *Det ljusa rummet*². Barthes kommer fram till att det som fascinerade honom med fotografiet är att det som bilden reproducerar i det oändliga inte har ägt rum mer än en gång. ”Fotot upprepar mekaniskt något som rent existentiellt aldrig kommer att inträffa igen.”³

Samma fascination för fotografiet kan jag som åskådare erfara då jag exempelvis ser på Oscar Heimers amatörbilder från Stockholm kring det förra sekelskiftet.⁴ Jag kan titta rakt in i ögonen på en ung människa, som sedan bildens tillblivelse har hunnit uppleva hela sitt livs historia passera. Själv blir jag sittande med frågorna; vad hände sedan med ditt liv? Jag kan titta på Nils-Johan Norenlands bilder av mods i Stockholm från mitten av 60-talet⁵ och fundera på vad som har hänt med de avporträtterade människorna. Som en utomstående betraktare får jag bara tillgång till en liten bit av historien. Jag kan omöjligen veta vad som ligger bakom bilden och kanske är det den del av bilden som man inte kan se, som är det intressanta. Susan Sontag menar att det ofta är någonting vackert som förmår människor att fotografera. Det är sällan någon vill dokumentera det fula, just för att det är fult. Om man skulle göra det skulle det likväl betyda att man finner skönhet i det fula.⁶

Det är annorlunda med familjefotografier. Familjefotografiet utsätts för en sociologisk läsning och bedöms enligt Bourdieu inte utifrån sina tekniska eller estetiska kvaliteter. Det enda krav som ställs på fotografiet är att det är en så exakt avbildning att ett igenkännande möjliggörs.⁷ När vi i familjealbumet hittar ett svartvitt fotografi föreställande en liten pojke, kan vi med hjälp av familjen få reda på vad den avbildade pojken har för relation till oss själva, samt hur dennes livsöde har sett ut. Runt omkring oss rekonstruerar vi viktiga händelser och upplevelser i vårt liv med hjälp av fotografier. Därför kan det vara av intresse att studera vilken social funktion familjefotografiet har.

1.1 Disposition

Uppsatsen disponeras enligt följande; efter det inledande avsnittet presenteras studiens problemområde, syfte samt de frågeställningar som studien avser att besvara. I avsnitt tre presenteras bakgrunden till undersökningen, med historik och tidigare forskning. I avsnitt fyra presenteras de teorier av Bourdieu och Barthes som studien baseras på samt vilken relevans dessa har för studien. Avsnitt fem behandlar de metoder som används vid insamling och analys av studiens material. I avsnitt sex redovisas undersökningens resultat. Uppsatsen avslutas med analys- och diskussionsavsnitt.

² Barthes, Roland (1986) *Det ljusa rummet – tankar om fotografiet*. Stockholm: Alfabeta

³ Barthes (1986) s 12

⁴ Palmér, Torsten & Heimer, Oscar (1972) *Bilder från Stockholms malmar 1894-1912*. Stockholm: Sveriges radios förlag

⁵ Nilmander, Urban & Ahlborn, Kenneth (1998) *Mods – Stockholm 1964-1967*. Stockholm: Ordfront Galago

⁶ Sontag, Susan (1981) *Om fotografi*. Stockholm: Norstedts s 101

⁷ Bourdieu, Pierre (1990) *Photography – A middle-brow art*. Stanford: Stanford University Press s 22

2. Problemområde och syfte

I det här avsnittet kommer undersökningens problemområde redovisas genom en presentation av undersökningens övergripande syfte samt de frågeställningar som jag avser att besvara i uppsatsen.

2.1 Syfte

När jag var ett år gammal dog min pappa och allt som fanns kvar var ett antal fotografier. Dessa fotografier fick jag använda för att försöka rekonstruera en person som inte fanns representerad i mitt minne. När jag ser fotografier av min pappa försöker jag återskapa en roll som inte är tillsatt. Om jag däremot ser på fotografier som föreställer människor som har en plats i mitt minne kan jag återkoppla till minnen av lukter, röster och liknande. Familjefotografier har ett stort affektionsvärde, vilket man även kan se i det att många väljer att i första hand rädda familjealbumet vid eldsvåda. Uppsatsens övergripande syfte är att belysa familjefotografiets sociala funktion. Jag vill försöka förstå varför människor fotograferar familjen och vad dessa fotografier har för betydelse. För att uppnå syftet med studien kommer den sociala funktionen hos både produkten (fotografiet) samt praktiken (fotograferandet) att undersökas.

2.2 Frågeställningar

De frågeställningar som jag kommer att arbeta med lyder:

Vilken betydelse har familjefotografier för människor ur ett sociologiskt perspektiv?

Hur har den tekniska utvecklingen inom det fotografiska området påverkat fotografiets sociala betydelse?

3. Bakgrund

I det här avsnittet av uppsatsen kommer jag att presentera en kort historik över fotografiets historia. Avsnittet avslutas med en genomgång av tidigare forskning inom området.

3.1 Historik

Dagens kameror härstammar från *camera obscura*, som är latin för mörkt rum. Camera obscura var, som namnet anger, ursprungligen ett mörkt rum med ett litet hål i väggen, genom vilken en omvänd bild av omgivningen utanför projicerades på den motsatta väggen eller på en uppsatt duk. Denna optiska princip var känd redan av Aristoteles och den finns även beskriven av Alhazen på tidigt 1000-tal. Den först publicerade illustrationen av camera obscura presenterades år 1545. På 1700-talet var camera obscura allmänt känt bland bildade människor och utvecklingen av tidiga "kameror" hade tagit fart. Märk väl att dessa enbart fungerade som hjälpmedel för målare, då de inte kunde fixera bilder.⁸

Det första lyckade fotografiet togs av Nicéphore Niépce (1765-1833) år 1826.⁹ Exponeringstiden var omkring 8 timmar! 13 år senare, i januari 1839, presenterade Niépces kompanjon, Louis Jacques Mandé Daguerre (1787-1851), en metod för att fixera bilder i en *camera obscura*. Exponeringstiden låg nu på ca 30 minuter och varje exponering utmynnade i

⁸ Gernsheim, Helmut & Gernsheim, Alison (1965) *Fotografins historia*. Stockholm: Forum s 9-15

⁹ Gernsheim (1965) s 20

en bild. Nyheten om Daguerres metod nådde Stockholm tre veckor senare och innebar startpunkten för den svenska fotografihistorien¹⁰. Då kamerorna var tunga och exponeringstiden lång skedde de flesta fotograferingarna i ateljéer, samtidigt som fotografiska familjeporträtt lånade sin strama framtoning av porträttmåleriet.

Samtidigt med Daguerre experimenterade William Fox Talbot (1800-1877) med halvgenomskinliga papper, impregnerade med kemiska substanser, för att skapa permanenta återgivning av bilder. Talbots *kalotypi* var den första negativ-positiva processen med vilken man kunde framställa ett obegränsat antal kopior utifrån ett originalnegativ. Exponeringstiden låg dock på omkring 60 minuter.¹¹

Önskemål om färgbilder innebar i början att färg applicerades för hand. Louis Ducos du Hauron (1837-1920) utvecklade år 1869 den fotografiska trefärgsmetoden. Metoden fungerade så att olika filter separerade det röda, gröna och blåa ljuset i tre olika exponeringar. Du Hauron var mer än ett decennium före övriga konkurrenter.¹²

Fotografering var fortfarande inte någonting för massorna. George Eastman (1854-1932) var en hobbyfotograf som experimenterade med olika sätt att förenkla processen. Det ledde till framtagandet av den första filmrullen som 1888 placerades i en på förhand laddad kameramodell med namnet Kodak. Eastmans arbete gjorde fotografin tillgänglig för allt fler och vid Eastmans död (1932) var Kodak ett av de mest kända märkesnamnen i världen. Amatörfotograferna kunde nu förflytta sin verksamhet in i hemmen.¹³

Fotografiet var även ett sätt att kommunicera. År 1904 skickade svenska folket 49 miljoner vykort med gratulationer, hälsningar och väderkommentarer. När telefonen blev allmän egendom i början av 1900-talet sjönk intresset för vykort och televisionens intåg gjorde sitt för att minska människors fascination för topografiska vykort med motiv föreställande Kvänum, Gnesta och övriga små lokalsamhällen, vid mitten av 1900-talet.¹⁴

År 1990 lanserade Kodak den första professionella digitalkameran som nådde marknaden.¹⁵ DCS-100 hade en bildsensor på 1,3 megapixel och krävde en separat monitor för att kunna kontrollera och spara bilder. Kameran med tillbehör vägde 25 kilo och kostade runt 30 000 dollar. Idag finns mobiltelefoner, vars kamerafunktion ger ett bättre resultat än de första digitalkamerorna. Den digitala fotografin har gjort bildskapandet tillgängligt för vem som helst, och bilder kan med ett enkelt musklick mångfaldigas eller skickas över hela världen och som ett eko från forna dagar, skickar vi återigen fotografier med hälsningar till nära och kära. Den digitala tekniken har även revolutionerat familjefotograferingen, då små kameror kan tas med överallt, samtidigt som merkostnaden för bildframkallning är obefintlig. Familjen är inte längre hänvisad till att enbart föreviga det speciella, utan kan även fånga in det vardagliga.

3.2 Tidigare forskning

3.2.1 A Kodak moment? – Et projekt om fotografi og familie

Bodil Nygaard Jensen undersöker hur familjebilder konstrueras när konstnärer vänder kameran mot den egna familjen. I arbetet undersöks två fotografiska verk med utgångspunkten att det är skillnad på att säga någonting om familjer i allmänhet och på att

¹⁰ Johansson, Björn Axel (2005) *De första fotografierna – Introduktionen av fotokonsten i 1840-talets Sverige*. Lund: Historiska media s 7

¹¹ Ang, Tom (2005) *Fotografi*. Malmö: Damm s 75

¹² Ang (2005) s 82

¹³ Ang (2005) s 87

¹⁴ Eklund, Petter (2004) *Elliards himlar – En vykortsresa genom folkhemmet*. Stockholm: Bokförlaget Max Ström s 9

¹⁵ Ang (2005) s 110-113

säga någonting om den egna familjen. Nygaard Jensen har valt att analysera Richard Billingham's bok *Ray's a laugh* och Larry Sultans bok *Pictures from home*. De frågeställningar som arbetet bygger på behandlar hur det påverkar avläsningen av verket och verket i sig själv att det är fotografernas egna familjer som medverkar, samt huruvida Billingham och Sultan använder sig av familjealbumets schablon och representation av familjen i sina böcker. Termen familjealbum används i detta arbete som representant för den typen av fotografi som är skapat för privatbruk av amatörer, som en dokumentation av begivenheter och människor i deras privata sfär.¹⁶

Nygaard Jensen menar att vi människor söker våra rötter och svar på varifrån vi kommer, för att tanken på kontinuitet ger oss en plattform för att skapa vår egen identitet. Uppfattningen av det gamla är ofta präglad av önsketänkande och idealisering av en familj djupt rotad i tradition och stabilitet. Familjefotografierna har sin grund i de målade familjeporträtt som från början presenterade familjen som en självständig institution. Utbredningen av fotografiet till den privata sfären hänger enligt Nygaard Jensen samman med både den fototekniska och samhällsliga utvecklingen.

Att fotografera sin familj är, enligt Nygaard Jensen, ett tecken på att familjen är viktig och att fotografera familjens barn ses som en självklarhet. Familjealbumet skapas som ett minne, samtidigt som fotografierna kan hjälpa till att förvränga minnet genom att framställa äldre tider som mer idylliska än de i verkligheten var. Undersökningens slutsats är att när man vänder kameran mot sin egen familj kan det personliga inte undgå att spela en roll.

3.2.2 Att minnas saknad och dela sorg – Brandkatastrofen i Göteborg i ett kollektivt minnesperspektiv

Abby Peterson behandlar vägen tillbaka efter brandkatastrofen i Göteborg den 30 oktober 1998, då en brand i en festlokal utbröt och 63 ungdomar omkom. Alla drabbade har på olika sätt varit inbegripna i kollektiva minnesprocesser för att bearbeta sorgen och saknaden efter de omkomna. Det empiriska materialet i studien utgörs av intervjuer, deltagande observationer samt textanalyser.¹⁷

Peterson använder sig av ett kollektivt minnesperspektiv, som skall tolkas såsom att det centrala intresset består i "hur människor tillsammans framställer och manifesterar sina känslor av sorg och saknad".¹⁸ Förståelsen av det kollektiva ger undersökningen en intersubjektiv ansats. Peterson menar att människors kollektiva minnen ses som produkter av ett kontinuerligt sorgearbete. "Genom att fokusera minnesarbetet illustreras samtidigt hur sorg och saknad bearbetas genom sociala handlingar – talhandlingar, skrivhandlingar, rituella praktiker och skapande av minnesplatser."¹⁹

Vid många gravar används exempelvis fotografier för att etablera ett personligt och levande minnesmärke. Sörjande personer mobiliserar sådana objekt för att skapa en känsla av fysisk närhet med den avlidne. När fotografier infogas i gravens övriga materiella nätverk kan minnesbilden av den omkomna stabiliseras. De sörjande positionerar sina döda anhöriga i nuet och de döda konstrueras om i nuet för att dela den sociala tiden med de efterlevande.

Enligt Peterson kan två sorters död urskiljas. En "biologisk död" som är oåterkallelig och bestämd samt en "social död" som syftar på graden av den avlidnes närvaro i nuet. Det senare regleras av hur de döda finns kvar i minnet hos de efterlevande. "Hotet om döden är i mångt

¹⁶ Nygaard Jensen, Bodil (2003) *A Kodak moment? –Et projekt om fotografi og familie*. (magisteruppsats) Göteborg: Högskolan för fotografi och film

¹⁷ Peterson, Abby (2006) *Att minnas saknad och dela sorg – Brandkatastrofen i Göteborg i ett kollektivt minnesperspektiv*. (forskningsrapport) Göteborg: Göteborgs Universitet Sociologiska institutionen.

¹⁸ Peterson (2006) s 9

¹⁹ Peterson (2006) s 9

och mycket förknippat med utplåning.”²⁰ I denna bemärkelsen är en individ och dennes identitet levande i andras minnen även efter personens död. Minnesprocesser är betydelsefulla som medel för att fördröja den avlidnes sociala död, enligt Peterson.

3.2.3 Barn i styvfamilj

Lii Stening belyser utifrån barns egna berättelser samt tidigare forskning, hur styvbarn upplever sitt liv i styvfamilj.²¹ Ordet familj kan härledas från oskiskans²² faama som betyder hus. Enligt Stening användes tidigare ordet hus istället för familj; husfar, husfru, hushåll etc. Det pratades inte om familjen Persson utan om folket på Persgården. Idag definieras familj som ”den enhet av två eller flera personer som bor ihop och som är relaterade till varandra genom blodsband, giftermål eller adoption”.²³ Begreppet styvfamilj definieras i Stenings uppsats såsom ”en familj bestående av en biologisk förälder och en annan vuxen som lever tillsammans med barnet/barnen”.²⁴

Styvfamiljen är enligt Stening ingen ny företeelse. Den tillkom historiskt genom att den ena föräldern dog. Den kvarlevande föräldern gifte om sig och barnet/barnen fick en styvförälder. Ordet *styv* kan härledas till tyskans *steop*, som betyder stympad, berövad. Barnet var i det här fallet berövad en biologisk förälder. Styvfamiljen är inte beständig, utan den förändrar ständigt karaktär, genom att familjemedlemmar tillkommer eller avviker.

Stening använder sig av sex berättelser skrivna av barn (15-16 år) och tre berättelser skrivna av vuxna (20-34 år) med erfarenhet av att leva i styvfamilj. Analysen av resultatet i Stenings undersökning indikerar att relationens kvalitet har större betydelse för informanterna än det eventuella släktskapet. Ett barn kan således föredra styvföräldern framför den av blodsband relaterade ”riktiga” föräldern, om kvaliteten på denna relation är högre.

3.3 Tidigare studier

3.3.1 Festbilder i närbild – En kvalitativ undersökning av festfotografins sociala funktion och praktik

Pär Persson undersöker vilken betydelse festfotografering har för människor. Syftet med Perssons undersökning är att förstå varför människor fotograferar när de befinner sig på en fest. I undersökningen används gruppintervjuer och dessa utförs med tre olika fokusgrupper; ”sociologistuderenter”, ”bild-, konst- och filmvetare” samt ”festande programstuderenter”.²⁵

Persson menar att festfotograferandets popularitet går att härleda till den teknologiska utvecklingen, då den digitala tekniken har förändrat distributionen av bilder. Spridning av bilder via Internet möjliggör gemensamma bildarkiv, samtidigt som den digitala fotograferingen erbjuder obefintliga merkostnader för exempelvis framkallning av bilder.

En viktig anledning att ta festbilder är, enligt Persson, för att komma ihåg hur roligt man har haft. Bilder föreställande glada och roliga människor skapar ett kollektivt minne och bygger en gemenskap. Fotografierna kompletterar och konfigurerar vårt minne. Vi glömmar bort, vi lägger till och vi tolkar om beroende på var vi befinner oss i livet. Festbilderna utgör ett sätt att uppdatera sig om vad som händer i bekantskapskretsen och visar på sammanhållning, men säger egentligen ingenting om hur god sammanhållningen är.

²⁰ Peterson (2006) s 114

²¹ Stening, Lii (1999) *Barn i styvfamilj*. (magisteruppsats) Lund: Lunds universitet, Socialhögskolan

²² Oskiska talades av oskerna i det forntida Italien och är känt från inskrifter med början på 400-talet f. Kr.

²³ Stening (1999) s 16

²⁴ Stening (1999) s 5

²⁵ Persson, Pär (2005) *Festbilder i närbild – En kvalitativ undersökning av festfotografins sociala funktion och praktik*. (c-uppsats) Karlstad: Karlstad universitet

Då festbilder delvis handlar om att visa upp sig på rätt sätt och i rätt sällskap, anser Persson att detta ger bilderna ett existentiellt fokus. Ett bildbevis på att man finns till. Bilderna är även minnesbilder som ger möjlighet att orientera sig tidsmässigt vid tillbakablickar.

3.3.2 Faktorer som påverkar ett barns sorgearbete i samband med en förälders död

Markus Eneroth och Linda Robertsson har undersökt hur barns sorgereaktioner och behov av stöd skiljer sig från vuxnas behov. Syftet var att belysa faktorer i livssituationen som kan påverka ett barns sorgearbete i samband med en förälders död. Undersökningen utgjordes av granskningar av vetenskapliga artiklar.²⁶

Enligt Eneroth och Robertsson mister tre till fyra barn av hundra en förälder under barndomen. Små barn orkar inte sörja mer än korta stunder i taget., men från sjuårsåldern och upp till slutet av tonåren sörjer barn alltmer som vuxna. Begreppet död skiljer sig också åt och kan te sig obegripligt för ett litet barn.

Eneroth och Robertssons litteraturstudie resulterade i fem olika kategorier som kan påverka ett barns sorgearbete i samband med en förälders död; (1) En stödjande och stabil miljö, (2) Delaktighet i situationen, (3) Att uttrycka sina känslor, (4) Att upprätthålla kontakt under sjukdomstid samt efter döden, (5) Professionell hjälp och stöd till barn såväl som till förälder.

Resultatet tyder på att det är till stor hjälp för barn att få möjlighet att delta i aktiviteter som främjar minnet av den avlidne. Det kan då röra sig om att titta på fotografier på den avlidne och prata om vederbörande. Eneroth och Robertsson menar att det är viktigt att barnet har en bra relation med den döende föräldern och att barnets välbefinnande främjas av en upprätthållen kontakt med den avlidne, genom exempelvis fotografier och samtal om vederbörande. Detta kan göra att den döde känns som en naturlig del av familjen och inte enbart förknippas med sorg och saknad. Det är viktigt att den kvarvarande föräldern hjälper barnen att bevara ett positivt minne av den avlidne.

4. Teori

I det här avsnittet av uppsatsen kommer jag att presentera undersökningens teoretiska perspektiv. Jag börjar med att presentera Bourdieus teorier om amatörfotografen och fortsätter sedan med Barthes tankar om fotografiet. Avsnittet avslutas med en diskussion om teoriernas relevans för denna uppsats.

4.1 Pierre Bourdieu: Photography – A middle-brow art

Enligt Bourdieu är mer än två tredjedelar av amatörfotograferna orienterade åt familjelivet och fotograferar huvudsakligen vid familjehögtider, när vänner samlas eller under semestern. Det är vidare vanligt att barnfamiljer är innehavare av en gemensam kamera för dylika tillfällen. Vi kan då utgå ifrån att fotograferandets praktik i själva verket lever och fortlever enbart genom sin familjefunktion; att föreviga familjelivets stora ögonblick och högtidlighålla dessa och detta då för att stärka integrationen inom familjegruppen genom att bekräfta gruppens känsla för sig själv och sin sammanhållning.²⁷

²⁶ Eneroth, Markus & Robertsson, Linda (2007) *Faktorer som påverkar ett barns sorgearbete i samband med en förälders död.* (c-uppsats) Växjö: Växjö universitet, Institutionen för vårdvetenskap och socialt arbete.

²⁷ Bourdieu (1990) s 19

Familjefotograferandet är en av hemkulturens riter i vilken familjen är subjekt och objekt på en och samma gång; det ger uttryck för – och förstärker därigenom – den högtidskänsla som familjen skapar åt sig själv.²⁸

Tidigare fotograferades i första hand vuxna, därefter fotograferades familjegrupperingar med föräldrar och barn tillsammans och endast undantagsvis fotograferades barnen för sig själva. Idag har denna ordning blivit den omvända, då barnen i första hand fotograferas. Ju större plats barnen har fått i samhället desto mer har seden att låta fotografera dessa förstärkts. Barnfotot har även en social funktion att fylla, i det att man genom att skicka fotografier av nytillkomna familjemedlemmar, presenterar vederbörande för den grupp som ska igenkänna och erkänna dessa. Fotografiets roll är att aktualisera släktmedlemmarnas kännedom om varandra.²⁹

Familjefotografiet utsätts för en sociologisk läsning och bedöms enligt Bourdieu inte utifrån sina tekniska eller estetiska kvaliteter. Det enda krav som ställs på fotografiet är att det är en så exakt avbildning att ett igenkännande möjliggörs. Vid avläsning av familjebilder placeras avbildade personer in i rätt släktlinje och en läsning av familjebilder kan med lätthet anta formen av släktforskningslektion, där nytillkomna familjemedlemmar undervisas om de samband som förenar de avbildade personerna.³⁰

Behovet av fotografier är i vissa kretsar större än behovet att fotografera och utövarna av den fotografiska praktiken tar sina fotografier utan att visa något intresse för den fotografiska aktiviteten som sådan. Den fotografiska praktiken uppkommer och intensifieras genom familjelivets intensifiering och stärkande av familjeband. Praktiken avtar med ökad ålder då anledningarna att fotografera försvinner med minskat deltagande i det sociala livet. Fotograferandets praktik har enligt Bourdieu ett starkt samband med hurvida det finns barn med i familjebildningen eller inte. Barn stärker gruppens integritet och ökar benägenheten att fixera bilden av denna integritet.³¹ Familjefotograferandet bekräftar familjegruppens kontinuitet och integration och tilldelas funktionen att samla in och bevara släktarvet.³²

Fotografiet fixerar enligt Bourdieu minnen. Om vi exempelvis studerar ett fotografi från en familjhögtid kommer vi troligen att betrakta detta fotografi på det vis som den avbildade högtiden upplevdes. Minnet av att det har varit en högtid fixeras. Ett fotografi berättar sällan varför eller åt vad man skrattar, men vittnar åtminstone om att man vid det avbildade tillfället hade roligt.³³

Familjealbumet uttrycker det sociala minnets sanning. Ingenting liknar mindre den inåtvända spaningen efter den tid som flytt än dessa kommenterade förevisningar av familjefotografier, integrationsriter som familjen låter sina nya medlemmar undergå.³⁴

²⁸ Bourdieu, Pierre (1993) *Kultursociologiska texter*. Stockholm/Stehag: Symposion s 67

²⁹ Bourdieu (1990) s 21-22

³⁰ Bourdieu (1990) s 22

³¹ Bourdieu (1990) s 25-26

³² Bourdieu (1990) s 28

³³ Bourdieu (1990) s 27

³⁴ Bourdieu (1993) s 78

Bourdieu menar att beteendenormen som vidmakthålls framför kameran ibland är uppenbar. På de flesta gruppgrafier ses subjekten pressade mot varandra i bildens centrum och ofta med armarna omkring varandra. Människornas blickar är riktade mot kameran. Fotografier av par visar ofta upp subjekt med armarna om varandras midja i en konventionell pose. Personen som vid ett högtidligt tillfälle går utanför ramarna och exempelvis lipar eller låter bli att titta in i kameran, framkallar missnöje.³⁵

Bourdieu menar vidare att ett fotografi alltid bedöms efter den funktion som betraktaren ger den. Anonyma fotografier och personliga fotografier bedöms helt olika. Ett fotografi av en okänd familj exempelvis bedöms formellt och på rent tekniska grunder.³⁶ Att jämföra med familjefotografiet som utsätts för en sociologisk läsning och inte bedöms utifrån sina tekniska kvaliteter.³⁷

4.2 Roland Barthes: Det ljusa rummet – tankar om fotografiet

Roland Barthes presenterar i *Det ljusa rummet – tankar om fotografiet* olika sätt att läsa fotografier och vad som enligt honom skiljer fotografiet från andra bilder. Barthes menar exempelvis att foto kan vara föremål för tre olika praktikformer, nämligen att göra, att utstå och att se. Den som gör fotot är *Operatören* (fotografen), den som utstår fotot och blir förevigad är fotografiets *Spectrum* och den som ser foton i tidningar böcker eller arkiv är då fotots *Spectator*. Barthes koncentrerar sig i boken på det betraktade subjektet (*Spectrum*) och det betraktande subjektet (*Spectator*).³⁸

*Vad jag först fann var detta. Det som fotografiet reproducerar i det oändliga har inte ägt rum mer än en gång: fotot upprepar mekaniskt något som rent existentiellt aldrig kommer att inträffa igen.*³⁹

Barthes menar att ett foto inte omedelbart, eller för varje betraktare, skiljer sig från det som det föreställer. Till skillnad från andra typer av bilder som redan från skapandet är fylld till sin form av det sätt på vilket det avbildade objektet framställs. Fotografiet bär hela tiden med sig sin referent och ett foto kan inte framställas utan ett ”någon” eller ett ”något”, enligt Barthes.⁴⁰

Barthes urskiljer två olika nivåer av intresse som ett fotografi kan frammana. Den första nivån kallar han för *Studium* och det förklaras som en kulturell delaktighet i den information eller de känslor som bilden är bärare av. Den andra nivån kallas *Punctum* och förklaras som det ofrivilliga stickande överraskningsmoment som vissa bilder innehåller. Barthes refererar till fotografiets *Studium* som ett uppsökt element, medan fotografiets *Punctum* liknas vid ett ”element som skjuts ut från scenen, likt en pil som genomborrar mig”.⁴¹ Fotografiets *Punctum* är en störning som utan logik fäster betraktarens fokus vid någon enstaka detalj i fotografiet. Vid upptäckten av denna detalj ökar bildens värde för betraktaren.⁴²

Barthes menar att historien blir till först i det ögonblick då vi betraktar den och samtidigt måste vi vara utestängda från historien för att kunna betrakta den. Såsom varande en levande

³⁵ Bourdieu (1990) s 81

³⁶ Bourdieu (1990) s 88-89

³⁷ Bourdieu (1990) s 22

³⁸ Barthes (1986) s 19

³⁹ Barthes (1986) s 12

⁴⁰ Barthes (1986) s 14

⁴¹ Barthes (1986) s 44

⁴² Barthes (1986) s 43-45

själ är man historiens motsats.⁴³ Fotot är inte till sitt väsen ett minne, utan kan snarare räknas som ett motminne. Fotografiet fyller med våld synen och kan inte förnekas eller förvandlas.⁴⁴

*Den tid, under vilken min mor levde före mig, är för mig historien. Ingen anamnes kan någonsin få mig att se den tid som utgår från mig själv, medan jag däremot genom att se på ett foto av hur hon trycker mig som barn mot sig kan minnas vecken i hennes mjuka siden och doften av rispuder.*⁴⁵

Även helt anonyma fotografier kan, enligt Barthes, ge upphov till reflektioner. Ett fotografi är ett stycke verklighet av passerad årgång, förflutet och verkligt på samma gång. Det är fullt möjligt att den unga pojken på det gamla fotografiet lever fortfarande, men hur och var är närmast grunden till en roman.⁴⁶

*Årtalet är en del av fotot, inte för att det anger en stil, utan för att det får mig att lyfta blicken och ger mig tillfälle att göra en överslagsberäkning av livet, döden generationernas obevekliga försvinnande.*⁴⁷

Ett fotografi av en dödsdömd man kan betraktas som ett perfektiskt futurum. Vi kan samtidigt se att *detta ska hända* och att *detta har hänt*. Fotografiet registrerar *inför* någonting som redan *har hänt*. Varje fotografi förebådar döden oavsett om subjektet redan är dött eller inte och hur levande subjektet än är på bilden. I det historiska fotografiet finns alltid ett förintande av tid med; ”*detta är dött och detta skall dö*”.⁴⁸

Enligt Barthes kan fotografiet ibland visa upp de ärftliga drag som har sina rötter i en tidigare generation och som vi inte kan se i det verkliga ansiktet. Det kan handla om att vi på vissa fotografier får drag av en tidigare generation. Då människan inte kan reduceras till sina beståndsdelar visar fotografiet då inte sanningen om denna människa, utan bara sanningen om släktskapet. Fotografiet bekräftar en varaktighet, samtidigt som det belyser den skillnad som finns mellan olika människor i samma släkt.⁴⁹

4.3 Teoriernas relevans

Bourdieu tar i sitt arbete *Photography – A middle-brow art*⁵⁰ upp olika aspekter av fotograferandet. Jag har valt att i huvudsak använda mig av kapitlet *fotografiet, integrationens uttryck och redskap*⁵¹ som även finns översatt i boken *Kultursociologiska texter*⁵², då detta behandlar familjefotograferandets praktik ur amatörens perspektiv. Bourdieus teorier innefattar tankar om familjefotografiets och familjefotografens sociala funktion, som med relativ lätthet kan appliceras på denna undersökning. Bourdieu menar att många amatörfotografer har den rollen enbart av intresse för produkten och inte praktiken. Detta skulle kunna vara tillämpningsbart i min studie. Det är inte fotograferandet som är det viktiga, det är fotografiet. Bourdieu menar vidare att den fotografiska praktiken är vanligast i barnfamiljer och att dessa då ofta har en gemensam familjekamera. Barthes tar i sitt arbete

⁴³ Barthes (1986) s 93-94

⁴⁴ Barthes (1986) s 132

⁴⁵ Barthes (1986) s 94

⁴⁶ Barthes (1986) s 120-121

⁴⁷ Barthes (1986) s 121

⁴⁸ Barthes (1986) s 138

⁴⁹ Barthes (1986) s 149-151

⁵⁰ Bourdieu (1990)

⁵¹ Bourdieu (1993) s 67-79

⁵² Bourdieu (1993)

*Det ljusa rummet - tankar om fotografiet*⁵³ upp mer allmänna funderingar om fotografiets betydelse och de historiska aspekterna. Han tar upp fotots funktion som minnesbärare och hur alla fotografier förebådar död. Allt är dött och allt ska dö.

Bägge teorierna äger en relevans för undersökningen, då de kompletterar varandra utan att överlappa varandra. Barthes koncentrerar sig på fotografiets betydelse, medan Bourdieu ser på familjefotografiets praktik.

5. Metod

I metodavsnittet kommer jag att redogöra för den kvalitativa forskningsmetoden, samt därefter den kvalitativa forskningsintervjun mer ingående. Därefter beskrivs urval, analys samt de etiska överväganden som har varit aktuella i undersökningen. Avsnittet avslutas med en metoddiskussion.

5.1 Kvalitativ metod

I forskningssammanhang brukar man skilja mellan kvantitativ forskning och kvalitativ forskning. Skillnaden mellan kvantitativ och kvalitativ forskning kan enligt Bryman förtydligas genom att ställa upp dikotomier; exempelvis siffror kontra ord och makro kontra mikro.⁵⁴ Enligt Kvale är kvalitativa och kvantitativa metoder verktyg, vars användbarhet är beroende av vilka forskningsfrågor som ställs.⁵⁵ Kvalitet handlar om karaktären eller egenskapen hos någonting och kvalitativ forskning syftar till att klargöra ett fenomenets karaktär eller egenskaper.⁵⁶ Trost menar att om frågeställningen innefattar att förstå eller att hitta ett mönster så skall en kvalitativ studie utföras.⁵⁷ Det gäller exempelvis om man vill försöka förstå hur människor resonerar och reagerar eller om man vill urskilja olika beteendemönster. Det viktigaste inom kvalitativ forskning är inte att pröva om informationen har generell giltighet, utan i stället inriktar sig forskaren på att erhålla djupare kunskap och även på att se helheten inom det studerade området.⁵⁸ Metoden karaktäriseras av att förhållandet mellan forskaren och det undersökta området har en hög grad av närhet. Forskaren försöker se fenomenet inifrån genom att sätta sig in i och förstå de undersökta situation.⁵⁹ Vid denna undersökning var mitt övergripande syfte att belysa familjefotografiets sociala betydelse. Den kvalitativa metoden ger möjlighet till närhet, vilket jag betraktar som en förutsättning för ett tillfredställande resultat. Jag vill uppnå en ökad förståelse baserad på andra människors situation.

5.2 Kvalitativ intervju

Enligt Kvale kan en intervjuundersöknings förlopp indelas i sju olika stadier.⁶⁰ Idén bygger på att man ska se på hela processen när man arbetar med intervjuundersökningar.

⁵³ Barthes (1986)

⁵⁴ Bryman, Alan (2002) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber Ekonomi s 272

⁵⁵ Kvale, Steinar (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur s 69

⁵⁶ Widerberg, Karin (2002) *Kvalitativ forskning i praktiken*. Lund: Studentlitteratur s 15

⁵⁷ Trost, Jan (2005) *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur s 14

⁵⁸ Holme, I. M. & Solvang, B. K. (1997) *Forskningsmetodik – Om kvalitativa och kvantitativa metoder* Lund: Studentlitteratur s. 14

⁵⁹ Holme & Solvang. (1997) s 92-93

⁶⁰ Kvale (1997) s 85

Trost använder sig av samma sju stadier, även om han har anpassat dessa till sin egen syn på kvalitativa intervjuundersökningar.⁶¹

(1) **Tematisering:** Undersökningens syfte formuleras. Klargörande av undersökningens *vad* och *varför* innan frågan om *hur* ställs.⁶² Tematiseringen syftar till att klargöra och formulera undersökningens syfte, samt de forskningsfrågor som ligger till grund för undersökningen. Den ursprungliga tanken bakom att undersöka familjefotografiet byggde på mina egna personliga erfarenheter. När jag var ett år gammal dog min pappa och allt som fanns kvar var ett antal fotografier. Dessa fotografier fick jag använda för att försöka rekonstruera en person som jag inte fanns representerad i mitt minne. När jag ser fotografier av min pappa försöker jag återskapa en roll som inte är tillsatt. Om jag däremot ser på fotografier som föreställer människor som har en plats i mitt minne kan jag återkoppla till minnen av lukter, röster och liknande. En hypotes är då att familjefotografier är ett hjälpmedel för att minnas personer som har avlidit. I familjealbumen märkte jag att det fanns många fotografier på mig själv som barn. Jag har även märkt vid besök hos äldre släktingar att det ofta förekommer fotografier på just barn i deras samlingar. En annan hypotes att arbeta efter är då att familjefotografierna fyller en roll som presentatör av nya familjemedlemmar. Syftet med intervjuerna blev att försöka ta reda på vilken social funktion familjefotografiet har.

Undersökningen inleds med att forskaren tänker igenom och formulerar ett problemområde, vilket undersökningen skall kretsa omkring. Ju mer detaljerad man är i inledningsfasen desto enklare blir arbetet med frågorna. Man måste hela tiden ha syftet med undersökningen klart för sig., Kvale menar att nyckelfrågorna vid planeringen av en intervjuundersökning gäller intervjuens *vad*, *varför* och *hur*. *Vad* syftar på att skaffa sig förkunskaper om det ämne som ska undersökas *varför* syftar på att klargöra syftet med undersökningen och *hur* syftar på att förvärva kunskap om de intervju- och analystekniker som finns att tillgå, samt att avgöra vilka av dessa som är lämpligast i sammanhanget.⁶³ Trost menar att man även bör få med val av teoretiska perspektiv i tematiseringen.⁶⁴

Vid planeringen av den här undersökningen valde jag att på ett tidigt stadium läsa Bourdieu. Detta gjorde att Bourdieus fotografiska teorier har funnits med från dag ett. Jag hade även på ett tidigt stadium bestämt mig för att jag ville genomföra semistrukturerade intervjuer. Syftet med undersökningen framkom i tematiseringsprocessen, då jag ansåg att jag ville arbeta med familjefotografiets sociala funktion.

(2) **Planering:** Undersökningens sju stadier planeras med hänsyn till vilken kunskap som eftersträvas, samt med beaktande av undersökningens moraliska konsekvenser.⁶⁵ Eftersom familjefotografiets sociala funktion är ett ämne som kan beröra många människor, valde jag att lägga ner betydande tid på planeringsarbetet. För att undersöka hur människor ser på familjefotografiet valde jag att intervjua sex personer från min bekantskapskrets om deras syn på familjen, fotografering och familjefotografiet. Urvalet baserades på min kunskap om deras fotografiska bakgrund och familjesituation, då jag ville ha ett så brett urval som möjligt. Intervjuerna utfördes öga mot öga, för att inte gå miste om kroppsspråkets röster. Vid planeringsstadiet av undersökningen tillverkade jag en intervjuguide⁶⁶ som skulle vägleda mig under intervjusituationen. Tanken bakom detta var att med ett urval av informanter som har ett flertal gemensamma referensramar socialt, finns uppenbara risker att konversationen med lätthet kan spåra ur och inrikta sig på ovidkommande ämnen. Med en intervjuguide kan man säkerställa en möjlighet att föra in samtalet på rätt spår vid eventuella villospar.

⁶¹ Trost (2005) s 28-31

⁶² Kvale (1997) s 85

⁶³ Kvale (1997) s 91

⁶⁴ Trost (2005) s 29

⁶⁵ Kvale (1997) s 85

⁶⁶ Bilaga 1: Intervjuguide

Enligt Kvale ”består planeringen av en allmän planering och förberedelse av de metodiska förfaranden som ska användas för att erhålla den eftersträvade kunskapen”.⁶⁷ Trost ser planeringen som en detaljplanering av studien, med metodval och tillverkning av intervjuguide.⁶⁸

(3) **Intervju:** Genomförs enligt intervjuguide.⁶⁹ Jag använde mig av en intervjuguide vid intervjuerna för att kunna begränsa ovidkommande utsvävningar hos informanter och intervjuare vid de enskilda intervjuerna. Intervjuerna utfördes öga mot öga med informanterna i samtalsform. Den fysiska miljön bestod i huvudsak av informanternas egna hem. Detta för att en okänd miljö skulle stressa upp informanterna i onödan. En intervju utfördes i min egen bostad, men jag bjöd informanten på hembakade bananmuffins för att situationen skulle bli mer avslappnad och informell. Intervjuerna varade mellan en tidsperiod av sju minuter till över två timmar. Detta beroende på att informanterna hade olika mycket att säga. Samtalen spelades in på en bärbar mp3 spelare med katastrofal ljudåtergivning. Eftersom alla informanter ingår i min bekantskapskrets har jag kunnat återkomma till dessa om någonting har varit oklart eller om någon ny fråga har kommit fram efter den fysiska intervjun. Dessa ”återkopplingar” har skett via telefon, mail eller msn⁷⁰ och har gett mycket ny information.

Kvale menar att det i intervjusituationen framkommer kunskap i det fysiska mötet mellan intervjuare och informant.⁷¹ Den personliga kontakten avspeglar sig i nya insikter i intervjupersonernas livsvärld. Även Trost menar att man ska vara uppmärksam på relationen mellan informant och intervjuare.⁷² Då jag har haft en personlig relation med alla informanter i undersökningen har det för mig varit av största vikt att ta ansvar för konversationen och att inte leda in denna på allt för minerad mark, vilket kan vara lätt hänt då informanterna litar på intervjuaren. Att ha tillgång till en fysisk inspelningsutrustning innebär att informanterna kan göra sig påminda om att de är inbegripna i en intervjusituation utan att detta behöver påpekas i tid och otid. Jag har fått intryck av att informanterna kan ha fått nya insikter under intervjusituationen, då frågorna som har behandlats kanske inte alltid kommer upp till ytan i vanliga fall.

(4) **Utskrift:** Förbered materialet för analys genom exempelvis transkribering.⁷³ Då intervjuerna skedde med informanter som jag kände kunde jag märka vid en genomlysning av materialet att viss, för undersökningen, ovidkommande information hade kommit med. Detta kunde innefatta anekdoter om gemensamma bekanta eller närvarande födoämnen. Vid transkriberingen av materialet valde jag att utesluta dessa passager. Trost menar att utskriften är en förberedelse för att datamaterialet ska kunna bearbetas.⁷⁴ Transkriberingen av materialet är den process i undersökningen som har tagit mest tid i anspråk. Intentionen var att klara av transkriberingen snabbt, men det märkte jag med en gång att det var omöjligt. Det kan kräva flera genomlysningar innan materialet presenteras på rätt sätt. Då min inspelningsutrustning även har anonymiserat informanterna medels förvrängda röster har vissa ord varit svåra att urskilja.

(5) **Analys:** Utgå ifrån undersökningens syfte och ämne och med intervjumaterialets karaktär i åtanke när den analysmetod som man ska använda sig av i undersökningen väljs.⁷⁵ Intervjuerna kategoriserades efter olika teman som uppkom under arbetets gång. Analysen redovisas under de övergripande rubrikerna *familjefotografen*, *familjen* samt

⁶⁷ Kvale (1997) s 95

⁶⁸ Trost (2005) s 29

⁶⁹ Kvale (1997) s 85

⁷⁰ MSN Messenger är ett klientprogram för direktmeddelanden mellan datorer.

⁷¹ Kvale (1997) s 117

⁷² Trost (1995) s 29

⁷³ Kvale (1997) s 85

⁷⁴ Trost (1995) s 29

⁷⁵ Kvale (1997) s 85

familjefotografiet. Detta då det var dessa rubriker som utkristalliserade sig när jag studerade tidigare forskning, teori och undersökningens egna resultat. Vid en genomläsning av materialet fann jag att det mesta av konversationerna rörde sig kring dessa ämnen. Indelningen skall inte ses som absolut, då samtalen har rört sig i olika riktningar och då även dessa teman går in i varandra. I analysen har materialet sedan tolkats med utgångspunkt i undersökningens övergripande frågeställningar.

(6) **Verifiering:** Fastställ intervjuresultatets generaliserbarhet, reliabilitet och validitet.⁷⁶ Reliabilitet och validitet testades under projektets gång. Jag anser att undersökningen är reliabel i så motto att resultatet är pålitligt. Det som presenteras är det som har kommit fram i undersökningen. Validiteten är giltig då jag anser att intervjuerna har behandlat de frågor som undersökningen hade för avsikt att få besvarade. Studiens syfte är inte att generalisera en större population varför jag anser att generaliserbarheten i denna undersökning saknar egentligt värde. Jag har använt mig av sex informanter och det är deras syn som jag redovisar i denna uppsats.

Kvale menar att forskaren bör göra en välgrundad bedömning om vilka valideringsformer som är relevanta för en specifik studie.⁷⁷ Det kan då även röra frågor om vilken grupp som kan vara lämplig motpart i frågor om validitet. Reliabiliteten behandlar forskningsresultatets konsistens och validiteten berör huruvida en intervjuundersökning undersöker vad som är avsett att undersöka.

(7) **Rapportering:** Rapportera resultatet av undersökningen enligt vetenskapliga kriterier som beaktar etiska aspekter och leder till en läsbar produkt.⁷⁸ Undersökningen resulterade i denna uppsats; *Det mörka rummet – en sociologisk studie av familjefotografiet*, som du just nu är djupt försjunken i. Vid nedtecknandet av denna uppsats har jag använt mig av Backmans bok *Rapporter och uppsatser* som ledstjärna.⁷⁹ Detta har inneburit att jag med en åsnas envishet hållit fast vid kursiverade citat, trots påpekanden från både handledare och opponenter. Ty Backman skriver om citeringsteknik att kortare citat skrivs i löpande text, medan längre citat återges i ett fristående block eller stycke och att man i det senare fallet kan använda ”indrag och/eller kursivera”.⁸⁰ Således är mina längre citat kursiverade. I övrigt tror jag inte att uppsatsens strukturella format ska ge upphov till några större konflikter.

5.3 Urval

I samband med kvalitativa studier är det enligt Trost ointressant med ett representativt urval. Vid kvalitativa studier vill forskaren oftast få en så stor variation som möjligt inom givna ramar. Trost menar att urvalet helst skall vara ”heterogent inom den givna homogeniteten”. Det skall finnas variation, men inte mer än någon enstaka person som avviker.⁸¹

Vid den här undersökningen har jag använt mig av ett *bekvämlighetsurval*, vilket innebär att jag har använt mig av de personer som har funnits tillgängliga.⁸² I det här fallet innebär det att jag enbart har intervjuat människor som jag har någon form av personlig kännedom om. Urvalet baserades på min kännedom om informanternas bakgrund och inbördes olikhet, vilket har resulterat i ett varierat urval. Jag har begränsat urvalet till sex personer, som en eftergift

⁷⁶ Kvale (1997) s 85

⁷⁷ Kvale /1997) s 214

⁷⁸ Kvale (1997) s 85

⁷⁹ Backman, Jarl (1998) *Rapporter och uppsatser*. Lund: Studentlitteratur

⁸⁰ Backman (1998) s 107

⁸¹ Trost (2005) s 117

⁸² Bryman (2002) s 114

till den allestädes närvarande tidsfaktorn. Trost menar dock att "ett fåtal väl utförda intervjuer är mycket mera värda än ett flertal mindre väl utförda".⁸³ Vid urvalet tog jag även hänsyn till min egen senfärdighet, då jag antog att jag skulle behöva återkomma till informanterna för att komplettera intervjuerna vid en senare tidpunkt. Detta görs lättare om man står på god fot med informanterna. När jag har återkommit till mina informanter har dessa inte varit avvisande till fortsatt samarbete. Vissa har även uttryckt en vilja att på egen hand kontakta mig för att efterfråga huruvida jag skulle kunna tänkas behöva mer information.

5.4 Analys

Analys av datamaterial kan beskrivas som en kategorisering av insamlade data. Enligt Widerberg utförs en stor del av analysen kontinuerligt under datainsamlingsfasen.⁸⁴ Detta då en mängd val och tillämpningar redan har utförts. Den slutliga analysen av det insamlade datamaterialet kan utföras oberoende av den fortlöpande tolkningsprocessen eller relateras till tolkningar från den fortlöpande tolkningsprocessen. Det finns enligt Kvale flera olika metoder som kan användas för att organisera intervjutexter, koncentrera texternas innebörd och utveckla meningen i det som sägs.⁸⁵ Den vanligaste formen av intervjuanalys är enligt Kvale en användning ad hoc av olika angreppssätt och tekniker för skapande av mening.⁸⁶ Här används ingen standardiserad metod för analys av materialet utan det växlar mellan olika tekniker. Det tillåter forskaren att finna förbindelser och strukturer som vid en första genomläsning inte avger någon samlad innebörd. Precis som Widerberg anser Kvale inte att analysen är ett isolerat stadium i den kvalitativa undersökningen.⁸⁷ Trost menar att när man arbetar med datamaterial sker inte bara en analys, utan också mer eller mindre automatiskt, tolkningar.⁸⁸ En stor del av bearbetningen av ens material utförs vanligen utan att man reflekterar över det, då idéer kan dyka upp när man minst anar det. Under arbetets gång har olika teman kunnat skönjas och dessa belyses i analysavsnittet. Vid en genomläsning av materialet utkristalliserades tre teman som jag har använt mig av i analysen. Dessa var rubrikerna *familjefotografen*, *familjen* samt *familjefotografiet*. Det finns ingen absolut distinktion mellan dessa teman då samtalen har rört sig i olika riktningar och dessa teman även går in i varandra. Vid analysen har materialet sedan tolkats med utgångspunkt i undersökningens frågeställningar och i relation till tidigare forskning samt de teorier av Bourdieu och Barthes som har använts vid denna studie.

5.5 Etiska ställningstaganden

Enligt Kvale är en intervjuundersökning ett moraliskt företag. Det personliga samspelet kan inverka på den intervjuade, samtidigt som den kunskap som intervjun kan ge upphov till en ökad förståelse av människans situation.⁸⁹ Det är viktigt att ta hänsyn till forskningsetiska principer när man sätter upp undersökningens ramar. Vid genomförandet av intervjuer har man en mängd etiska spørsmål att ta ställning till. Det finns fyra huvudkrav när det gäller

⁸³ Trost (2005) s 123

⁸⁴ Widerberg (2002) s 133

⁸⁵ Kvale (1997) s 170

⁸⁶ Kvale (1997) s 184

⁸⁷ Kvale (1997) s 185

⁸⁸ Trost (2005) s 125

⁸⁹ Kvale (1997) s 104

forskningsetik inom humanistisk- samhällsvetenskaplig forskning enligt vetenskapsrådet. Dessa presenteras nedan.⁹⁰

- **Informationskravet:** Forskaren skall informera undersökningens informanter om deras uppgift i projektet, samt vilket syfte undersökningen har. Informanterna skall upplysas om att deltagande i undersökningen är frivilligt och att de är i sin fulla rätt att avbryta sin medverkan i undersökningen.
- **Samtyckeskravet:** Deltagarna i en undersökning har rätt att själva bestämma över sin medverkan. Forskaren skall inhämta informanternas samtycke. Informanterna skall kunna avbryta sin medverkan utan att det medför negativa konsekvenser för dem. Informanterna får inte utsättas för otillbörlig påverkan.
- **Konfidentialitetskravet:** Information om personer som deltar i undersökningen skall förvaras oåtkomligt för obehöriga.
- **Nyttjandekravet:** Uppgifter om enskilda personer får enbart användas i det syfte som informanterna har blivit informerade om och godkänt.

Vetenskapsrådet rekommenderar att forskaren bör ge informanterna möjlighet att läsa igenom uppsatsen innan publicering, samt ge informanterna information om vilka förutsättningar som gäller vid undersökningens publikation.⁹¹

Vid genomförandet av undersökningens intervjuer informerades deltagarna om undersökningens syfte samt att deltagandet var helt frivilligt. Då jag har haft en personlig relation till samtliga informanter i undersökningen, har jag försökt hantera intervjusituationen med största försiktighet. Detta för att en personlig relation kan få informanterna att säga mer än de hade tänkt sig, eller mer än de skulle ha sagt till en utomstående intervjuare. Jag har valt att ge informanterna fingerade namn för att säkerställa deras anonymitet, utan att de själva har begärt det. De inspelningar som har utförts i samband med intervjusituationerna kommer att raderas vid undersökningens slutförande.

5.6 Metoddiskussion

Då det övergripande syftet med undersökningen är att belysa familjefotografiets sociala betydelse och nå en djupare förståelse för ett fenomen anser jag att en kvalitativ forskningsstrategi med en induktiv syn är att föredra. Det intressanta i sammanhanget är att få tillgång till nya synvinklar, inte att kategorisera informanternas svar i olika stapeldiagram. För insamling av datamaterial har jag använt mig av kvalitativa intervjuer av semistrukturerad typ. Detta för att om möjligt kunna följa upp intressanta sidospår och ge informanterna större utrymme i själva intervjusituationen. Vid intervjuerna har jag använt mig av en intervjuguide, som på förhand har fastslagits inom vilka teman intervjun skall röra sig.⁹² Då jag har en tidigare relation med alla informanter i undersökningen, har risken för att samtalet inriktas på för undersökningen ovidkommande aspekter varit stor. Med tillgång till en intervjuguide har dessa irrelevanta utvecklingar kunnat reduceras till ett minimum, med ett bibehållet gott samtalsklimat.

Under arbetet med intervjuerna har jag kommit till insikt om värdet av tystnad. Som intervjuare är det av vikt att inte fylla i varje tomrum i konversationen. Att informanten tystnar behöver inte betyda att vederbörande har pratat färdigt, utan det gäller för intervjuaren

⁹⁰ Vetenskapsrådet (2002) *Forskningsetiska principer inom humanistisk- samhällsvetenskaplig forskning*. (elektronisk) PDF format. Tillgänglig: www.vr.se (2007-05-18)

⁹¹ Vetenskapsrådet (2002)

⁹² Bilaga 1: Intervjuguide

att ta hänsyn till att informanten kan behöva en tankepaus för att samla ihop sina tankegångar. Vi får dock även ta i beaktande att uppkommen tystnad kan vara ett tecken på att ingenting mer finns att tillägga.

Den aspekt av intervjuarbetet som har upplevts som mest tidskrävande har varit själva transkriberingen av datamaterial. Det arbetet har tagit mer tid i anspråk än vad det egentligen fanns tillgång till. Den medicinska aspekten med sår i öronen bleknar med största sannolikhet med tiden bort. Denna omständliga process får dock anses ha sin givna plats inom undersökningens ramar, då målet är att få tillgång till bästa möjliga data.

6. Resultat

I det här avsnittet av uppsatsen kommer jag att presentera undersökningens resultat. Intervjuer med informanterna presenteras i detta avsnitt var för sig. Detta för att ge informanternas utsagor det utrymme de förtjänar.

6.1 Intervju Victoria

Victoria är 28 år och sambo. Hon arbetar med kundtjänst. Victoria har tillgång till digitalkamera och mobilkamera. Victoria säger sig alltid ha haft ett fotointresse. Hennes pappa hade också ett intresse för fotografering och har tagit mycket fotografier i perioder. Victoria hade genom honom tillgång till fotolabb hemma. I gymnasiet läste hon en estetisk utbildning. ”Vi hade tillgång till fotolabb dygnet runt och fick allt material gratis.” Idag har Victoria inte tillgång till något labb, så det blir inte så mycket fotograferande. Victoria gillar den analoga tekniken där hon tillåts veva fram filmen själv och kan leka vid framkallningen. Hon använder kamera specifikt för att fotografera.

Dom gånger jag tar med mig kameran tar jag den för att fotografera. Då tar jag på mig fotoögat. Jag minns inte att jag har gått ut för att ta en specifik bild. Skulle jag söka en specifik bild så skulle jag missa så mycket annat.

Hennes digitala kamera har inte fungerat som den ska och kameramobilen leker hon mest med, då det inte blir några bra bilder och den är tråkig att fotografera med. ”Det ger mer att fotografera analogt. Digitalt är mer slit och släng. Man tillåts att vara så slarvig. Jag är mer konstnärlig analog.” Victorias lillasyster har ett intresse för digital bildbehandling, men det har Victoria själv inte haft tålamod med. Kameran brukar finnas med i väskan när hon är på semester.

Kameran finns hela tiden i väskan. Jag känner ofta att jag vill ha en bild men att jag inte har kameran med eller inte orkar ta upp kameran. Har man inte kameran i handen är situationen borta innan man får upp kameran.

Victorias pappa har ett fotointresse som ligger på hennes nivå, medan hennes mamma aldrig har haft detta intresse. Det blir inte så många familjebilder tagna. ”Vi vill jättegärna ha massvis med bilder men det är ingen som engagerar sig nå vidare för att ta dom bilderna. Vi är en familj som lever just nu. Vi skickar inte ens julkort. Det finns inte mycket reflektion.”

Victoria distribuerar inga bilder via mms⁹³ eller Internet. Hon brukar framkalla många fotografier på en gång och leverera dem fysiskt när det är aktuellt och när hon har råd. Victorias lillasyster fotograferar en del och kan lämna in ”tusen bilder” när det är dags för framkallning. ”Lillasyster har en pappas om betalar. Det har inte jag.”

Familjen har en stor betydelse för Victoria. ”Min mammas släkt är viktigast för mig. Min pappas släkt har inte varit delaktig, dom människor jag levt med är viktiga. Deras historia blir viktig.” Även om familjen är viktig så behöver de inte ha daglig kontakt.

Dom människor jag har växt upp med har jag extremt nära kontakt med. Jag är den som skiljer ut mig mest från familjen. Jag har rest mycket själv o bott utomlands. Jag har ett jättebehov av familjen, men vi måste inte umgås eller prata i telefon jämt. Jag är extremt flexibel och jag lever i den situation som finns just nu. Jag lever i det som är. Jag fokuserar på dom som finns här och nu. Jag är extremt dålig på att hålla kontakten. Finns dom inte här och nu så finns dom inte.

Familjefotografier är väldigt viktiga för Victoria. Hennes mormor och morfar hade en grön låda med fotografier och hon har fått höra historier om personerna på fotografierna.

Jag har hört mycket text till bilderna. Jag kan inte säga någon bild som jag idag minns vilken berättelse jag fick till den bilden. Jag är väldigt dålig på att lägga sånt på minnet. Tycker inte sånt är viktigt. Jag är självisk, mitt eget intryck är viktigast. Det är jättekul att höra men inget fastnar i minnet. Det finns ett värde för mig i bilden, men situationen i bilden är inte viktig.

Om Victoria inte har någon relation till personen på bilden så har hon inte så lätt att ta den till sig. Samtidigt kan berättelserna om hennes gammelmormor finnas kvar även om inte bilden finns kvar.

Människornas liv betyder mer än den fysiska bilden. Jag älskar att höra historierna men jag har aldrig brytt mig om att minnas dom. Jag har tyckt att det har varit tillräckligt att bara få veta att jag har fått höra berättelsen sen är det inte viktigt att jag minns. Det mest viktiga är att jag har varit delaktig. Jag sållar väldigt mycket jag kan inte minnas allt.

Victoria tycker att ”man ska fotografera bebisar”. Det är viktigt att ha mycket bilder på sina barn. Det kan vara bilder på första dagen på dagis, födelsedagskalas, skolan och speciella händelser.

När barnen är små är det väldigt viktigt att ta mycket bilder. Att det finns mycket bilder på barn. Min lillasyster är 15 år och har ett eget ansvar. Ett barn tar inte själv initiativ till att ta bilder. När du är 10-12 år kan du själv välja. Ett litet barn har inte riktigt koll och det är lätt att glömma. Det ska finnas. Någon får ansvara för att när barnet frågar efter en bild på sig själv ska det finnas. Det är viktigt. För barn är det speciellt viktigt att man gör det för dom. När man blir äldre har man eget ansvar för att se till att bilder tas.

...

⁹³ Multimedia Messaging Service (mms) är en vidareutveckling av sms och möjliggör sändande av multimedia mellan mobiltelefoner

Jag bryr mig inte så mycket om min storasyster. Jag har lärt känna hennes dotter som är fem år. Hon har blivit viktig för mig. Och jag har blivit viktig för henne. Jag är angelägen om att träffa henne. Idag kan jag tycka att det är viktigt att hon finns med på bild. Att hon finns med och känner sig delaktig i vår familj och att hon finns med på bilder med oss.

Victoria anser även att viktiga högtider som konfirmation, studenten och bröllop bör fotograferas. Hon brukar inte själv fotografera när hon är gäst. ”Jag förutsätter alltid att det finns folk som tar bilder, men om någon frågar om jag kan ta foton så skulle jag ställa upp.” Victoria gillar inte att själv bli fotograferad. ”Jag hatar att vara med på bilder men jag älskar att ta bilder. När jag var liten gillade jag att fotograferas. På högstadiet slutade jag att gilla att va med på bilder.” Enligt Victoria är det en självförtroendegrej och så tror hon att det är för de flesta som inte gillar att fotograferas. ”Det finns bilder från studenten även om jag hatade det. Jag låtsades att jag inte brydde mig, samtidigt som det kändes jävligt jobbigt att bli fotograferad. Jag tycker inte att jag blir bra på bild.”

När jag ber Victoria att visa upp ett fotografi som betyder mycket för henne visar hon upp ett fotografi som hon själv har tagit. Det föreställer en klasskamrat från gymnasiet. Victoria berättar att kvinnan på bilden hade komplex för sitt utseende. Bilden togs i samband med en klassresa.

Det kändes skönt att ta en bild på en person som har dåligt självförtroende och extrema komplex för sitt yttre, att ta en bild på den personen som hon känner sig otroligt bekväm med. Och som hon känner sig stolt över sig själv att hon blev så fin på bilden. Det gjorde henne så glad att se den bilden på sig själv. Det gjorde att den bilden blev speciell för mig också.

Victoria har idag ingen relation med personen på bilden och har enligt egen utsago egentligen aldrig haft det. Därför kan fotografiet leva sitt eget liv. ”Bilden ser änglalik ut. Det är min egen tro o hopp. Det känns som att jag har fått ett budskap genom bilden.”

6.2 Intervju Jan

Jan är 26 år och sambo. Han studerar på gymnasienivå. Jan använder i huvudsak kameramobil för att ta bilder. Han har även tillgång till en trasig analog kamera och möjlighet att låna digitalkamera. Jan fick sin första analoga kamera när han skulle åka på klassresa i årskurs sex. ”Det måste alltså ha varit -93. Den gick dock sönder.” Han köpte även en annan analog kamera efter det. ”Jag kommer ihåg att jag skruvade sönder den första.” Jan tar i snitt ett fotografi i månaden med mobilen. ”Innan mobilen var det nog färre.” Om han inte hade haft en mobil med kamerafunktion tror Jan att han skulle ha köpt en ny analog kamera. Den tekniska utvecklingen har resulterat i fler bilder, även om Jan anser att dessa har sämre kvalitet.

Om någon säger att den har ett fotografi av något ser jag fortfarande ett pappersfotografi framför mig. Det är viktigt att kunna ta på ett foto. Jag ser den digitala bilden som en bild under process, för att sen skriva ut så man får ett fotografi. Oftast lider digitala bilder av dålig kvalitet.

Distributionen av fotografier har förenklats av Internet. ”Jag får fler bilder tack vare Internet därav behöver jag inte ta så många själv.” Han skickar inte bilder själv då han anser att de har för dålig kvalitet, men det händer att han publicerar någon bild på sin hemsida.

Jan anser att ”familjen är som ett gäng med vänner som man alltid är vän med”. Det händer att familjen fotograferas vid familjesammankomster, men det är inget som Jan får kopior av, eller ber om kopior av. Han tycker dock att det är trevligt att titta på bilder av människor han känner, ”eftersom man kan minnas att man inte är ensam”. Jan har några bilder i plånboken på enskilda individer. De flesta bilder han har av familjen är såna han har fått. ”Brorsan skickar bilder till alla i familjen. Syrran skickar någon bild på mailen ibland, men jag tror hon skickar mer bilder till morsan dock.”

Hos Jans föräldrar finns en hylla med familjefotografier. Där finns även Jans halvbror representerad, även om Jan i verkligheten bara har träffat denne vid två tillfällen. Jan berättar att när det tas familjefotografier i flickvännens familj får även platsyskon och barnens respektive vara med. Det sker ingen utgallring av personer inför fotografier som tas till äldre släktingar. Alla får vara med. Jan tycker att det är viktigt att det finns fotografier från olika år, men det spelar ingen roll när eller var de är tagna. ”Jag behöver inte tänka på dop och bröllop, eftersom såna spektakel är så pass fotograferade.” Han anser inte att man behöver fotografera barnens födsel, men tror att det är viktigt att fotografera barnen som små så att de kan se hur de var när de var yngre.

För mig personligen är det inte viktigt att ta bilder eftersom det ofta känns som man minns bra i alla fall. Jag kommer ihåg från syrrans bröllop att jag var nervös och att syrran grinade. Nog minns jag det som är viktigt att minnas. Sen om jag skulle vilja ha fotografier från syrrans bröllop kan jag fixa fram dem. Farsan gick hem före middagen för att han var trött. Syrran grinade och tyckte att farsan var dum i huvudet. Det finns inte på foto.

Vid en förfrågan om han har någon familjebild som betyder mycket för honom, berättar Jan att han har några bilder på sin farbror som gick bort för några år sedan som betyder mycket.

Jag gillar att titta på bilderna för att minnas hur han såg ut. Dock minns jag mycket väl hur han var som person. Jag kan visa bilder för min flickvän och säga att det här var min farbror. Han var en tuff jävel. Det är inte döds viktigt men det är roligt att berätta.

Jan anser att det är viktigt att visa o sprida familjefotografier just när någon har avlidit. Annars anser han att man kan träffas.

6.3 Intervju Barbro

Barbro är 58 år och änka sedan 70-talet. Hon har en vuxen son och arbetar inom en statlig myndighet. Barbro har tillgång till en analog kamera. Barbro har inte mycket fotografisk erfarenhet. Hon fotograferar egentligen aldrig nu för tiden. Barbro avskyr att fotograferas och har alltid gjort det. ”Det är kanske en anledning till att jag inte fotograferar. Det tar emot. Kanske andra inte heller tycker om att fotograferas”. Om hon skulle fotografera så skulle det vara för att bevara vissa situationer. Barbro har digitala bilder på sin dator på jobbet, men synen på fotografier har inte förändrats. ”Foton är foton.” Ett fotografi är, enligt Barbro, en avbild av något, en situation, natur eller något man vill komma ihåg. Det kan även vara ett konstnärligt verk.

Barbro fotograferade sin son till han var i tioårsåldern. Efter det har hon helt slutat att fotografera. Hon tog över rollen som familjefotograf först när hennes man dog och senare när även hennes far dog. Barbro tycker att det är viktigt att fotografera vardagssituationer. ”Man ska inte bara fotografera högtider. Det är nästan viktigare att fotografera vardagssituationer”

Familjen betyder mycket för Barbro. Hon har fotografier av sin son samt på sig och sin man stående framme. ”Det har stor betydelse att se dom varje dag.” Hon tycker att familjen borde fotograferas både till vardag och också högtid. Dop, bröllop och konfirmation är viktiga högtider som bör fotograferas. Barbro är uppväxt tillsammans med sin kusin, medan hennes bror växte upp på annat håll. För henne är det viktigare att ha fotografier på sig själv och kusinen, än att ha fotografier på sig själv och sin bror.

Familjefotografier distribueras till de närmaste i pappersformat och då per post eller i sammanhang när man träffas. Barbro anser att det är viktigt att visa och sprida familjefotografier när man hittar fotografier eller när man kan samlas kring det. Vid familjekriser kan man prata om fotografierna utan att det blir för svårt. ”Det förflutna kan vara enklast att prata om.”

När jag ber Barbro att visa ett fotografi som betyder mycket för henne, säger hon först att bilderna på sonen och mannen betyder mest, men att hon väljer att visa ett annat fotografi. Fotografiet visar en samling uppställda människor i början av femtiotalet. Det är sommar på bilden och det har kommit besök från Amerika. Barbro står bredvid sin Farmor och är tre år. Hon har valt fotografiet för att det visar att hon avskyr att bli fotograferad. ”Farmor håller i för att jag inte ska smita. Jag valde fotografiet för att det visar att jag avskyr att fotograferas och alltid har gjort det, även idag.”

I bokhyllan står en bild på Barbro och hennes man. Den togs då de råkade passera en fotograf som hade ett erbjudande. ”Är man förälskad vill man vara tillsammans och där är en bild där vi är tillsammans. Vi är inte alls fixade och det är ingen högtid.” Det är ingen bröllopsbild, utan en helt vanlig bild fotograferad innan de gifte sig. På bröllopet togs ingen bild och inga släktingar var inbjudna.

6.4 Intervju Astrid

Astrid är 83 år och änka sedan 60-talet. Hon har två vuxna barn och ett barnbarn. Astrid är pensionär och har tidigare arbetat i blomsteraffär. Har inte tillgång till någon kamera.

Astrid brukar inte fotografera. Hon har vid ett tillfälle lånat en kamera av sin dotter för att fotografera blommor. Hon har aldrig fotograferat familjen. När det någon gång togs bilder så skötte kameran av hennes man eller son. Astrid berättar att hon inte hade tillgång till kamera när hennes barn var små och att nu ser hon dem ändå. Om hon skulle fotografera så skulle hon fotografera blommor.

Familjen har stor betydelse. ”Det är dom man pratar med, man vet att dom finns, både barn och syskon, och barnbarn”. Familjefotografier har dock inte någon speciell funktion för Astrid. ”Jag samlar inte på familjefotografier och har inget behov av att titta på dem. Jag vet att en del tittar mycket, men inte jag. För min del har det ingen betydelse att familjen fotograferas.” Astrid kan tänka sig att det kan vara trevligt att fotografera familjen om många träffas på exempelvis högtider. ”Jag är för gammal. Det blir inga högtider. Det förekommer inte nu.” Astrid har inte varit på sina syskonbarns bröllop och har inte heller fått några fotografier från dessa. Hon väntar på att hennes egna barnbarn ska gifta sig. Astrid får inga bilder och skickar inga bilder. Hon tycker inte att det är viktigt att visa och sprida familjefotografier.

I bokhyllan har Astrid inramade fotografier på sin make, barn och barnbarn, samt äldre generationer. Det fotografi som betyder mest för Astrid föreställer hennes föräldrar och morföräldrar. ”Dom finns inte längre.” Sådana bilder har ändå en viss betydelse för Astrid.

”Såna personer som man har varit tillsammans med mycket och som man tyckte mycket om har det betydelse att ha på bild. Om man träffar folk ändå behövs inga bilder.” Astrid tror att det kunde ha varit annorlunda om hon hade fotograferat själv. Nu tycker hon att hon har de bilder som hon behöver. Hon skulle vilja ha en ny bild på sitt barnbarn, men annars klarar hon sig med de bilder hon har. Intervjun avslutas med att Astrid säger ”eftersom jag inte fotograferar själv så har det ingen betydelse det där med bilder och fotografering”.

6.5 Intervju Mikael

Mikael är 27 år och gift med Anna. De har två barn tillsammans. Mikael arbetar med kundtjänst. Han fick sin första analoga kamera i tioårsåldern. Mikael har tillgång till digitalkamera och mobilkamera.

Mikael fotografiska erfarenhet börjar med vanliga kameror när han var liten. Första kamera var en röd analog kamera som man vevade fram. Den fick han i tioårsåldern. Den användes för att fotografera kompisar och vid resor. Numera fotograferar han barnen med en digitalkamera. Det är en typisk familjekamera som används vid dop, kalas och när han ska fotografera ”prylar som ska säljas”. Barnen fotograferas nästan varje dag. På äldsta dottern som är tre år finns 1500 bilder. ”Vi köpte både digitalkamera o videokamera inför barnens födelse.” Nu kan det gå veckovis utan att något fotografi tas. ”Det ska hända något för att man ska fotografera. Att barnen ligger i någon rolig position.”

Mikael tror att det är främst antalet bilder som har förändrats genom utvecklingen av den digitala tekniken. ”Det hade nog bara fotograferats vid högtider om vi hade haft en analog kamera. Digitalt är så enkelt och man kan ta hur många bilder som helst. Man behöver inte oroa sig för ekonomin.” Mikael tycker dock att pappersbilder känns bäst. Det känns mer hållbart och långvarigt. Det är lätt att digitala bilder försvinner. ”Nu får man ett mail med bild på ens nya brorson och så försvinner det mailet sen.” Mikael tror att foton var mer värdefulla tidigare, då människor gick till fotografen. Det är mer liv i dagens bilder. ”Nu får man med mer rörelse och händelse. Det var mer posering förr. Blir det inget så är det bara att försöka på nytt.”

Mikael och hans fru Anna har ett bildarkiv på Internet för att vänner och släktingar som bor långt bort ska kunna följa barnens utveckling. Mikael släkt kommer från västkusten. Annas släkt finns i Norrland och själva befinner de sig i huvudstaden. Det är många besökare och speciellt i början när allt var nytt. De har fått bra reaktioner från alla utom Mikael mormor på att bilderna finns tillgängliga på Internet. Hon tyckte inte att de skulle lägga ut bilder på Internet på grund av alla pedofiler, så de fick lugna ner henne genom att ljuga och säga att det var lösenordsskyddat. Mikael skriver bara ut bilder som ska ges bort. Det är föräldrar och de absolut närmaste som får fysiska fotografier. ”Drömmen är ett gigantiskt fotoarkiv till sig själv.” Innan barnen föddes fotograferades bara kompisar och resor. ”Mina föräldrar har inte fotograferat, men min mormor har filmat som en galning genom åren. Det finns tusen filmer på en själv som liten.”

Mikael tror att fotografier var mer värdefulla tidigare och att det är därför tidigare generationer vårdar sina fotografier mer. Mikael brukar titta på fotografier hos sin mormor. ”Foton finns hos mormor på gammalt folk. Man vet inte vad det är för folk. Jag har sett någon bild på min biologiska morfar men ser ingen likhet med mig själv.” Han tror att det blir viktigare ju äldre man blir att ta reda på släktens historia för att kunna föra vidare informationen när föräldrarna går bort.

Jag kan behöva plugga rejält på familjehistorian. På fars sida så vet jag inte så mycket. Jag har nog sett tio bilder på far som ung. På min mors sida

är det mormor och hon, det finns inga fler. Det är lite enklare. Jag kan inte så mycket egentligen.

Mikael har inga fotografier av sina plastsyskon. ”Den ena jobbar på konsum och kan knappt ta hand om sig själv och de tre andra är inga plastsyskon längre då deras farsa dumpade mor för en annan.” Det togs inga gemensamma fotografier med plastsyskonen på moderns sida, då dessa hade flyttat hemifrån och levde sina egna liv. Plastsyskonet på faderns sida figurerar på en del fotografier. ”Dock blir det ju tvärnit för honom då vi skall ta ‘blodsbandsfoton’ på mig och mina tre bröder.” Det har tagits mängder av fotografier av plastfamiljen och Mikael kan tänka sig att föräldrarna har velat uppleva en mer enhetlig familj. ”Speciellt min styvmor då hon ‘bara’ bidrar med ett barn.” Mikael tror att för att en integrering skulle vara möjlig så skulle den ha behövt ske tidigare, då han själv hade hunnit fylla 14 år när familjesituationen förändrades.

Mikael anser att giftermål, student, födelsedagar och barnens födelse är viktiga händelser som bör fotograferas. ”Vi köpte både digitalkamera o videokamera inför barnens födelse. Vi använder mest digitalkameran.” När jag frågar Mikael om ett fotografi som betyder mycket för honom, förklarar han att bilder från Brännö betyder mycket.

Jag gillar bilder från Brännö. Har goda minnen från när jag själv var liten. Vattnet och färgerna. Såna bilder tycker jag om. Bilder som påminner om tiden då man själv var liten. Det var en bekymmersfri tid när man var liten. Värsta bilden är skolfoton när man är tolv tretton år och har ful hästsvans och fula kläder.

6.6 Intervju Anna

Anna är 30 år och gift med Mikael. De har två barn tillsammans. Anna arbetar idag på en bensinstation, men har tidigare studerat webbdesign där foto ingick. Hon har tillgång till digitalkamera och mobilkamera.

Anna fotograferar med mobilkameran, men främst med den digitala kameran. Det är en typisk familjekamera som är gemensam för familjen. Det blir mest fotografier på barnen, då hon inte anser att hon och hennes man behöver titta på varandra. ”Jag hade en analog kamera, men det var hundra år sedan.” När Anna läste webbdesign så fanns det med en fotodel i den utbildningen. ”Det var mest bara grunder. Vad man hade för mål med bilderna. Inte så djupgående.” Nu fotograferar hon barnen och hur de utvecklas. Det blir fotograferat nästan varje dag. I början blev det 15-20 bilder om dagen och på första barnet finns det 1500 bilder.

Då ville man få med vartenda pekfinger hon visade eller varenda min. Första bajsklicken. Med andra barnet är det inte alls lika mycket. Det blir mest syskonbilder. Vi tar med kameran på utflykter och när något händer. Det är inte alltid den kommer upp ändå. Det blir mest bilder när dom springer omkring här hemma. När någon av dom har tagit på kläderna bak och fram eller ut och in. Det är ganska kul att ha kvar.

Det har blivit över 5000 bilder på tre år och Anna tror att det har att göra med den digitala tekniken. ”Nu kan man bara smattra på med bilder. Man vill ju ha levande bilder. Vi har ingen snabb kamera. Tar man flera så kanske en blir så att dom inte ser ut som monster.” Hon tycker att det är lättare att radera bilder med en digitalkamera och vill helst ha negativ. Med en analog kamera tror hon dock att det bara skulle ha blivit fotograferat vid högtider. ”Där vi tar 100 bilder kanske man tog en tidigare, om ens det.” Anna tror att fotografier var mer

värdefulla tidigare då fotografier togs av en fotograf. Då betydde varenda bild något när den togs. Nu kan man ta hela serier med bilder och blir det "blurrigt" kan man radera bilden. Det gjorde man inte tidigare.

När man använde analog kamera var det mer som vi har bara tio bilder kvar i kameran och jag ska inte knäppa alla idag. Det ska vara fem bilder kvar till julafton. Hade man 24 eller 30 bilder så sparade man ju på dom. Det kunde gå två månader eller en hel sommar på en rulle.

Anna anser att Internet är deras fotoalbum. När Anna var gravid fotograferade de hennes mage varje månad och lade ut på Internet. Det har fortsatt med bilder på barnen. "Det är kul att titta. Man drar fram dator och tittar med tjejerna. Det är så lätt att bläddra fram och tillbaka." Det var många som ville se första barnet. Bilderna var för släkt och vänner och det har varit bra reaktioner, då släkt och vänner är utspridda över hela landet.

Vi framkallar nästan aldrig. Det vi framkallar är sånt vi ger i gåvor till farmor o mormor som vill ha kanske en fysisk bild. Vi brukar göra album och ge bort. Vi brukar skicka upp foton till jul och det ser man ju när man kommer upp då är dom ju där på hedersplatsen och sitter i ram. Och själv har vi inga foton. Vi har något enstaka från när vi gifte oss. Vi har överlag inte så mycket.

Familjen har stor betydelse för Anna, inte bara den direkta kärnfamiljen, utan även föräldrar, syskon, farföräldrar, morföräldrar och kusiner. "Dom betyder jättemycket." Hon tror att hennes generation använder kameran oftare än föräldragenerationen. Det är enklare att använda digitalkamera.

Jag hade en morbror som var jätteduktig på att fotografera. Och då var det vanlig analog. Det var en riktigt bra kamera. Ser man dom bilderna nu så tänker man bara fan vad dom är fina, men det tänkte man ju inte på då. Det var mycket vardagsbilder. På sommaren när man sprang med träskor och utan träskor.

Nu när Anna fotograferar själv vill hon gärna se bilder på sig själv, för att hitta likheter och olikheter mellan sig själv och barnen. "Vad man har liknande ansiktsuttryck. Det är lite biologiskt. Man vill ju se likheter." Hon tittar även på fotografier av äldre släktingar för att se likheter. "Jag kanske inte vet vad alla heter, men jag vet vilken funktion dom har." Det har hon fått reda på när hon har sett fotografierna och frågat. Anna tycker att det är kul att bläddra i gamla album. "Jag saknar att det inte finns så många bilder på en själv när man var liten. Om man jämför med nu. Det är väl därför man smattrar på av utav bara helvete ibland. Man vill inte missa något." När Annas föräldrar hälsar på försöker hon ta bilder med barnen och barnens morföräldrar.

Annas favoritbild togs när yngsta barnet kom hem från BB och föreställer Anna själv, samt de två barnen. Mikael står bakom kameran. Annars tycker hon mycket om bilder från den egna barndomen. "Man hade inga komplex när man var liten."

7. Analys

I det här avsnittet kommer jag att analysera undersökningens resultat utifrån olika teman som har uppkommit under intervjuernas gång. Dessa teman var *familjefotografen, familjen*

samt *familjefotografiet*. Vid analysen har materialet sedan tolkats med utgångspunkt i undersökningens frågeställningar och i relation till tidigare forskning samt de teorier av Bourdieu och Barthes som har använts vid denna studie.

7.1 Familjefotografen

Bourdieu menade att ”familjefotograferandet är en av hemkulturens riter”⁹⁴ och att uppdraget att utföra det av denna rit hänvisades till en medlem av familjen, ”vanligtvis överhuvudet”.⁹⁵ Om vi utgår ifrån att Bourdieu faktiskt har en poäng i sitt påstående kan vi fråga oss själva hur rollfördelning fungerar i händelse av frånfall. Bourdieu menade att en majoritet av amatörfotograferna inte hade något intresse av själva praktiken, utan enbart var ute efter produkten.⁹⁶ Vi kan vid en genomgång av resultatet av intervjuundersökningen se olika fördelningar av rollen som familjefotograf. Mikael berättar att hans föräldrar inte har fotograferat honom som liten, däremot har hans mormor filmat honom under uppväxten. Det här skulle kunna tolkas som att rollen som familjefotograf ansågs vara tillsatt, då det förekom någon form av visuell dokumentation. Barbro berättar att hon tog över rollen som familjefotograf när hennes man dog. Hon gjorde det motvilligt och fotograferade bara så länge som hon fann det nödvändigt. Astrid har aldrig fotograferat. I hennes familj fanns två fotografer i form av hennes son och hennes man. Vid makens frånfalle tog hon aldrig på sig rollen som fotograf. Hennes syn på familjefotografiet är att dessa inte fyller någon funktion för henne och möjligen har detta att göra med att hon vid denna tidpunkt hade barn som redan var vuxna. Astrid säger också själv att hon är för gammal och inte deltar i familjehögtider. Bourdieu menade att anledningarna att fotografera försvinner när man blir äldre och deltar mindre i det sociala livet.⁹⁷

Av de intervjuade kan vi se att Anna och Mikael är de som med självklarhet har tagit på sig den delade rollen som familjefotograf. De har inget intresse för praktiken, fotograferandet, utöver att dokumentera sitt familjeliv. Dessa är också de enda informanterna som har barn av yngre (0-15 år) årgång. Bourdieu menade att barn stärker gruppens integration och att det därigenom finns ett starkt samband mellan fotograferandets praktik och närvaron av barn i hemmet.⁹⁸ Detta bekräftas av så gott som alla informanter som anser att det är viktigt att fotografera barnen. Det är också bilder av barnen som distribueras till vänner och familj, fysiskt eller digitalt. Det är intressant att mobilkamerorna fortfarande inte betraktas som riktiga kameror. Många informanter behövde en direkt fråga om innehav för att kännas vid dessa. Mobiler betraktas fortfarande i första hand som en telefon och är ingenting som man använder för att berika familjealbumet.

Bland informanterna kan vi se att Victoria och Jan, som inte har några egna barn, anser att det är viktigt att fotografera barnen när de är små. De ser det dock inte som sin roll att ta dessa fotografier. Till syvende och sist är det ändå upp till föräldrarna att se till att foton blir tagna. Om man inte tar bilder på sina barn när de är små tyder det på att man är likgiltig som förälder.⁹⁹

Susan Sontag menar att det ofta är någonting vackert som förmår människor att fotografera. Det är sällan någon vill dokumentera det fula, just för att det är fult. Om man skulle göra det skulle det likväl betyda att man finner skönhet i det fula.¹⁰⁰

⁹⁴ Bourdieu (1993) s 67

⁹⁵ Bourdieu (1993) s 76

⁹⁶ Bourdieu (1993) s 73

⁹⁷ Bourdieu (1993) s 73

⁹⁸ Bourdieu (1993) s 73

⁹⁹ Nygaard Jensen (2003)

¹⁰⁰ Sontag, (1981) s 101

Vi kanske inte ska tro att föräldrar som inte fotograferar sina barn avstår från denna praktik på grund av barnens utseende, utan det har nog snarare med personlighet att göra. Som Barbro påpekade så tycker inte hon om att fotograferas och tänker att andra kanske inte heller gör det. Det kan även handla om en teknikfientlighet. Det är inte alla människor som fungerar tillsammans med teknik.

7.2 Familj

Familjen har stor betydelse för informanterna. Idag definieras familj som ”den enhet av två eller flera personer som bor ihop och som är relaterade till varandra genom blodsband, giftermål eller adoption”.¹⁰¹ Nygaard Jensen menar att vi människor söker våra rötter och svar på varifrån vi kommer, för att tanken på kontinuitet ger oss en plattform för att skapa vår egen identitet.¹⁰² Enligt Barthes kan fotografiet ibland visa upp de ärftliga drag som har sina rötter i en tidigare generation och som vi inte kan se i det verkliga ansiktet. Det kan handla om att vi på vissa fotografier får drag av en tidigare generation. Då människan inte kan reduceras till sina beståndsdelar visar fotografiet då inte sanningen om denna människa, utan bara sanningen om släktskapet. Fotografiet bekräftar en varaktighet, samtidigt som det belyser den skillnad som finns mellan olika människor i samma släkt.¹⁰³ Det kan vi se exempel på hos informanterna. Speciellt Anna och Mikael som försöker hitta likheter med både yngre och äldre generationer av familjen. Anna försöker hitta likheter mellan sina döttrar och sig själv och Mikael har svårigheter att finna utseendemässiga likheter mellan sig själv och sin morfar. Informanterna ger intryck av att vilja kunna koppla ihop sin egen existens med det förflutna. Det är viktigt att veta att det finns en koppling bakåt.

I den moderna tiden har även andra familjebildningar tillkommit. Styvfamiljen är dock enligt Stening ingen ny företeelse.¹⁰⁴ Den tillkom historiskt genom att den ena föräldern dog. Den kvarlevande föräldern gifte om sig och barnet/barnen fick en styvförälder. Ordet *styv* kan härledas till tyskans *steop*, som betyder stympad, berövad. Barnet var i det här fallet berövad en biologisk förälder. Styvfamiljen är inte beständig, utan den förändrar ständigt karaktär, genom att familjemedlemmar tillkommer eller avviker. I dagens läge betyder det inte per automatik att man är berövad en biologisk förälder om man befinner sig i en styvfamilj, då skilsmässor är ett modernt sätt att avbryta förhållanden och bryta upp familjebildningar. Bland mina informanter finns viss erfarenhet av livet i styvfamilj. Mikael har haft platsyskon på båda sina föräldrars sida. Det har tagits mängder av fotografier av plastfamiljen och Mikael kan tänka sig att föräldrarna har velat uppleva en mer enhetlig familj. Mikael tror att för att en integrering skulle vara möjlig så skulle den ha behövt ske tidigare, då han hade hunnit fylla 14 år när familjesituationen förändrades. Mikael refererar till fotografierna av sig själv och sina bröder som ”blodsbandsfoton” och på dessa finns ingen plats för platsyskon. Victoria är uppväxt med både halvsyskon och platsyskon och refererar till alla dessa som syskon. För henne är det viktigaste att hon har vuxit upp med personerna inte vilket reellt släktförhållande de har till varandra. Som hon säger: ”Min mammas släkt är viktigast för mig, min pappas släkt har inte varit delaktig, dom människor jag levt med är viktiga”. Den enda gång som hon gör åtskillnad mellan sig själv och sin halvsyskon under intervjun är när hon konstaterar att: ”lillasyskon har en pappa som betalar, det har inte jag”. Barbro som är uppväxt med sin kusin konstaterar att för henne är det viktigare att ha bilder på sig själv och kusinen än att ha fotografier med brodern som växte upp på annat håll. Detta stämmer väl överens med det resultat som Stening fick fram i sin undersökning. Analysen av resultatet i hennes undersökning indikerar att relationens kvalitet har större betydelse för informanterna än det

¹⁰¹ Stening (1999) s 16

¹⁰² Nygaard Jensen (2003)

¹⁰³ Barthes (1986) s 149-151

¹⁰⁴ Stening (1999)

eventuella släktskapet. Ett barn kan således föredra styvföräldern framför den av blodsband relaterade ”riktiga” föräldern, om kvaliteten på denna relation är högre.¹⁰⁵

När någon i familjen avlider påverkar detta familjen på olika sätt. Peterson menar att vid många gravar används fotografier för att etablera ett personligt och levande minnesmärke.¹⁰⁶ Sörjande personer mobiliserar sådana objekt för att skapa en känsla av fysisk närhet med den avlidne. När fotografier infogas i gravens övriga materiella nätverk kan minnesbilden av den omkomna stabiliseras. De sörjande positionerar sina döda anhöriga i nuet och de döda konstrueras om i nuet för att dela den sociala tiden med de efterlevande. Enligt Peterson kan två sorters död urskiljas. En ”biologisk död” som är oåterkallelig och bestämd samt en ”social död” som syftar på graden av den avlidnes närvaro i nuet. Det senare regleras av hur de döda finns kvar i minnet hos de efterlevande. ”Hotet om döden är i mångt och mycket förknippat med utplåning.”¹⁰⁷ I denna bemärkelse är en individ och dennes identitet levande i andras minnen även efter personens död. Minnesprocesser är betydelsefulla som medel för att fördröja den avlidnes sociala död. Bland mina informanter kan vi se exempel på detta hos Astrid och Barbro som har fotografier på sina avlidna makar framme. För Barbro betyder det mycket att kunna se bilden på sig själv och sin make varje dag, trots att han idag har varit avliden i mer än 30 år. Astrid menar att ”Såna personer som man har varit tillsammans med mycket och som man tyckte mycket om har det betydelse att ha på bild”. Eneroth & Robertsson menar att det är till stor hjälp för barn att få möjlighet att delta i aktiviteter som främjar minnet av den avlidne.¹⁰⁸ Det kan då röra sig om att titta på fotografier på den avlidne och prata om vederbörande. Vi kan bland mina informanter se att detta även gäller vuxna människor. Jan berättar att han har en bild på sin avlidne farbror. ”Jag kan visa bilder för min flickvän o säga att det här var min farbror. Han var en tuff jävel. Det är inte dödsviktigt men det är roligt att berätta.” Eneroth och Robertsson menar att det är viktigt att barnet har en bra relation med den döende föräldern och att barnets välbefinnande främjas av en upprätthållen kontakt med den avlidne, genom exempelvis fotografier och samtal om vederbörande. Detta kan göra att den döde känns som en naturlig del av familjen och inte enbart förknippas med sorg och saknad. Det är viktigt att den kvarvarande föräldern hjälper barnen att bevara ett positivt minne av den avlidne.¹⁰⁹ Jag skulle tro att detta gäller för alla som förlorar någon som man tycker om. Det är viktigt att kunna bevara människor i ett ljus skimmer. Här har familjefotografier en viktig roll för att bevara minnen och ljusa ögonblick.

7.3 Familjefotografiet

Familjefotografiet har stor betydelse för en majoritet av informanterna. Familjefotografierna har sin grund i de målade familjeporätt som från början presenterade familjen som en självständig institution. Utbredningen av fotografiet till den privata sfären hänger enligt Nygaard Jensen samman med både den fototekniska och samhällsliga utvecklingen.¹¹⁰ Bland informanterna kan vi erfara en vetskap om att den digitala utvecklingen har gjort tillgången på familjebilder större. Det är som Anna säger: ”Nu kan man bara smattra på med bilder.” Anna och Mikael lägger ut bilder på ett bildarkiv på Internet för att släkt och vänner ska få tillgång till dessa. Detta har gjort att kretsen som får tillgång till familjefotografier har ökat. Tidigare var det den närmaste familjen som fick bilder. Samtidigt

¹⁰⁵ Strening (1999)

¹⁰⁶ Peterson (2006)

¹⁰⁷ Peterson (2006) s 114

¹⁰⁸ Eneroth & Robertsson (2007)

¹⁰⁹ Eneroth & Robertsson (2007)

¹¹⁰ Nygaard Jensen (2003)

som den digitala tekniken har gjort det billigare att ta många fotografier har således Internet gjort att fler människor får möjlighet att se dessa fotografier. Anna och Mikael berättar att de fortfarande framkallar bilder för att ge till far och morföräldrar vid jul. Persson visar i sin undersökning på att festbilderna utgör ett sätt att uppdatera sig om vad som händer i bekantskapskretsen.¹¹¹ På samma vis kan vi se att familjefotografiet fyller en funktion som nyhetsförmedlare. Vi kan få ett mail med en bild på någon ny familjemedlem, eller ett fysiskt fotografi om vi befinner oss i den innersta familjekretsen. Hemma hos Astrid och Barbro finns fotografier på barn och barnbarn väl synliga. Anna och Mikael berättar även om att när de besöker far och morföräldrar så finns fotografierna på deras döttrar inramade på hedersplats i hyllan. Själva har de knappt några fotografier framme. Familjefotografiet utsätts för en sociologisk läsning och bedöms enligt Bourdieu inte utifrån sina tekniska eller estetiska kvaliteter.¹¹² Det enda krav som ställs på fotografiet är att det är en så exakt avbildning att ett igenkännande möjliggörs. Vid avläsning av familjebilder placeras avbildade personer in i rätt släktlinje och en läsning av familjebilder kan med lätthet anta formen av släktforskningslektion, där nytillkomna familjemedlemmar undervisas om de samband som förenar de avbildade personerna. Anna berättar att hon alltid har varit intresserad av att titta i gamla fotoalbum och att detta inte har förändrats med barnens födelse. Nu letar hon likheter mellan de olika generationerna. Victoria berättar om fotografierna hos mormor och morfar. Hon har fått höra berättelser om fotografierna men dessa har fallit i glömska. För henne är det viktigare att ha fått höra berättelserna än att komma ihåg själva berättelserna. Mikael berättar att han skulle vilja ta reda på mer information om familjen och att detta blir viktigare när ens föräldrar går bort, så att informationen finns kvar för nästa generation. De som i min undersökning har visat mest intresse för familjefotografier som släktforskning är de informanter som har egna barn.

Enligt Bourdieu är mer än två tredjedelar av amatörfotograferna orienterade åt familjelivet och fotograferar huvudsakligen vid familjehögtider, när vänner samlas eller under semestern. Det är vidare vanligt att barnfamiljer är innehavare av en gemensam kamera för dylika tillfällen. Vi kan då utgå ifrån att fotograferandets praktik i själva verket lever och fortlever enbart genom sin familjefunktion; att föreviga familjelivets stora ögonblick och högtidlighålla dessa och detta då för att stärka integrationen inom familjegruppen genom att bekräfta gruppens känsla för sig själv och sin sammanhållning.¹¹³ Informanterna Anna och Mikael har en dylik familjekamera som används av de båda. Den inhandlades då barnen föddes. Dock kan vi konstatera att den digitala tekniken har gjort att "familjelivets stora ögonblick" har blivit många fler. Som Anna säger: "När man använde analog kamera var det mer som vi har bara tio bilder kvar i kameran och jag ska inte knäppa alla idag. Det ska vara fem bilder kvar till julafton". Hon fortsätter: "hade man 24 eller 30 bilder så sparade man ju på dom. Det kunde gå två månader eller en hel sommar på en rulle".

Fotografierna kompletterar och konfigurerar vårt minne. Vi glömmer bort, vi lägger till och vi tolkar om beroende på var vi befinner oss i livet. Flera informanter uppfattade det som viktigt att ha fotografier på de familjemedlemmar som inte längre finns ibland oss. Barthes menar att fotografiet registrerar inför någonting som redan har hänt. Varje fotografi förebådar döden oavsett om subjektet redan är dött eller inte och hur levande subjektet än är på bilden. I det historiska fotografiet finns alltid ett förintande av tid med; "detta är dött och detta skall dö".¹¹⁴ I hyllan hemma hos Astrid finns bilder på hennes avlidne man samt hennes föräldrar och deras föräldrar. Barbro har bilder på sin avlidne make. På fotografierna ser de mycket levande ut, men vi vet att dessa subjekt redan är döda. Peterson skriver om en "social död"

¹¹¹ Persson (2005)

¹¹² Bourdieu (1990) s 22

¹¹³ Bourdieu (1990) s 19

¹¹⁴ Barthes (1986) s 138

som syftar på graden av den avlidnes närvaro i nuet.¹¹⁵ I denna bemärkelse är en individ och dennes identitet levande i andras minnen även efter personens död. Minnesprocesser är betydelsefulla som medel för att fördröja den avlidnes sociala död. I denna process har familjefotografierna en betydelsefull funktion. Fotografierna skall inte bara signalera ankomsten för nya familjemedlemmar utan även bevara minnet av dem som faller ifrån. Vid skilsmässor kan det vara betydelsefullt för barn att ha ett minne även utav styvföräldrar och plastsyskon om dessa har haft en betydande roll. Skilsmässor kan i vissa fall jämföras med dödsfall, då dessa kan innebära att styvföräldrar och plastsyskon försvinner spårlöst.

8. Diskussion

När jag var ett år gammal dog min pappa och allt som fanns kvar var ett antal fotografier. Dessa fotografier fick jag använda för att försöka rekonstruera en person som inte fanns representerad i mitt minne. Detta var min utgångspunkt när jag inledde den här studien. När jag ser fotografier av min pappa försöker jag återskapa en person som jag inte känner att jag har någon relation till. Om jag däremot ser på fotografier som föreställer människor som har en plats i mitt minne kan jag återkoppla till minnen av lukter, röster och liknande. När jag ser fotografier av min farmor kan jag höra hennes skratt och jag kan minnas hur hon brukade krama om mig, trots att jag på alla möjliga vis försökte undvika detta. När jag ser bilder av min morfar kan jag känna tobakslukten komma emot mig och jag kan höra hans kärva uttalanden: ”om du äter den sista kakan så är det slut sedan, då blir det inga fler kakor”, innan han satte sig i bilen och åkte till Köpcentrum och inhandlade nya kakor. Allt detta sammantaget fick mig att fundera på hur andra människor ser på familjefotografiet. Är det någon skillnad om man har egna barn eller om man bara är någons barn.

Undersökningens syfte var att belysa familjefotografiets sociala funktion. Jag ville få en ökad förståelse för varför människor fotograferar familjen och vad dessa fotografier har för betydelse. Jag anser att uppsatsens syfte har uppnåtts i det att ett flertal anledningar till att fotografera familjen har upptäckts. Såsom varande en solitär, utan syskon eller egna barn, ingår jag själv inte i något distributionssystem av familjebilder. Introduktionen av nya små kusiner försiggår på en annan arena och detta har jag fått en insikt om i samband med min undersökning. Jag kommer här nedan att redogöra för mina iakttagelser. De sociala funktionerna för familjefotografiet handlar i huvudsak om integration, reproduktion och minne.

Dels kan vi se att fotografiets uppgift är att presentera nya medlemmar i familjen. Familjefotografen fotograferar sin förstfödde för att visa upp familjens nya medlem inför släktens granskande ögon. Det behöver inte bara handla om nyfödda barn, utan om ingiften och nya familjebildningar. Det fotografi som jag tror är vanligast att distribuera till släkt och vänner föreställer dock ett barn. Det kan då röra sig om ett nyfött barn eller ett barn som nyligen adopterats. Detta är då ett sätt att presentera den nya familjemedlemmen. Det är inte lika vanligt att översända fotografier på exempelvis sin nye hjärtevän. ”Det här är Thorsten, han har fortfarande kvar sitt eget hår på huvudet som ni nog kan se på bilden.” Vuxna människor får helt enkelt presentera sig själva i fysisk form vid någon social familjesammankomst.

Ett sätt att integrera nya familjebildningar kan vara att se till att gemensamma fotografier tas, även om exempelvis informanten Mikael anser att detta bör ske på ett tidigt stadium för att fungera. Det kan exempelvis röra sig om semesterfotografier som tas för att visa att

¹¹⁵ Peterson (2006) s 114

familjegrupperingen fungerar som en enhet och trivs tillsammans. Det tas inga fotografier näroplastsyskonen kastar sten på varandra i syfte att skada.

Samtidigt har fotografiet som uppgift att bevara minnet av de familjemedlemmar som har fallit ifrån. I dagens läge behöver det inte handla om dödsfall utan kan lika gärna inbegripa skilsmässor. Var gång då någon älskad och saknad försvinner ut i den kolossala tomheten är det en trygghet och tröst att ha tillgång till någonting som påminner om vederbörande.

Samtidigt som familjefotografier signalerar gemenskap kan de även användas för att särskilja individer. Vad händer exempelvis om far eller morföräldrar har fotografier på alla barnbarn utom just på lilla du? Vi kan även se exempel på hur barn skulle kunna känna sig bortglömda om omgivningen inte ser upp. Informanterna Anna och Mikael berättar att de tog fler bilder på sitt första barn än på sitt andra barn, då allting var nytt vid första barnets tillträde till jorden. Här har fotografier funktionen att dokumentera inte bara barnet som person, utan även att dokumentera barnet som en funktion i familjen. Det får dock anses som viktigt att fotograferingen inte stannar upp, utan att alla barn får lika stor plats i familjealbumet, för att undvika gråt och tandgnisslande när barnen blir äldre.

Vidare studier inom området skulle kunna belysa olika familjebildningar och deras bruk av familjefotografier. Hur vanligt är det att man försöker integrera olika familjegrupperingar med gemensamma fotografier, och vad händer egentligen med fotografierna när en familjebildning spricker?

Ett annat område som skulle kunna belysas är hur olika generationer använder sig av familjefotografiet. I min lilla studie har jag kunnat märka att den äldre generationen gärna visar upp sina familjefotografier, medan de yngre har dessa undanstoppade. Är detta en allmän bild och om så är fallet varför är det så?

Avslutningsvis kan vi konstatera att vi vill bevara de goda minnena från allehanda högtider för att få en illusion av den gamla goda tiden. Om jag enbart tittar i mitt eget familjealbum skulle jag med lätthet kunna förledas att tro att barndomen enbart var en tid av saft och bullar i solens sken. Familjefotografier konserverar en bild av en lycklig tid, även om denna bild kan vara falsk. I ett mörkt rum ser man inte den skit som finns samlad i hörnen. Det är samma sak med familjefotografier som syftar till att visa upp de ljusa ögonblicken i en familjs liv.

9. Referenslista.

9.1 Tryckta källor

- Ang, Tom (2005) *Fotografi*. Malmö: Damm förlag
- Backman, Jarl (1998) *Rapporter och uppsatser*. Lund: Studentlitteratur
- Barthes, Roland (1986) *Det ljusa rummet – Tankar om fotografiet*. Stockholm: Alfabeta
- Bourdieu, Pierre (1993) *Kultursociologiska texter*. Stockholm/Stephag: Symposion
- Bourdieu, Pierre (1990) *Photography – A middle-brow art*. Stanford: Stanford University Press
- Bryman, Alan (2002) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber Ekonomi
- Eklund, Petter (2004) *Elliards himlar – En vykortsresa genom folkhemmet*. Stockholm: Bokförlaget Max Ström
- Eneroth, Markus & Robertsson, Linda (2007) *Faktorer som påverkar ett barns sorgearbete i samband med en förälders död*. (c-uppsats) Växjö: Växjö universitet, Institutionen för vårdvetenskap och socialt arbete.
- Gernsheim, Helmut & Gernsheim, Alison (1965) *Fotografins historia*. Stockholm: Forum
- Holme, I. M. & Solvang, B. K. (1997) *Forskningsmetodik – Om kvalitativa och kvantitativa metoder* Lund: Studentlitteratur
- Johansson, Björn Axel (2005) *De första fotografierna – Introduktionen av fotokonsten i 1840-talets Sverige*. Lund: Historiska media
- Kvale, Steinar (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur
- Levengood, Mark & Lindell, Unni (2003) *Gud som haver barnen kär har du någon ull*. Stockholm: Pirat
- Nilmander, Urban & Ahlborn, Kenneth (1998) *Mods – Stockholm 1964-1967*. Stockholm: Ordfront Galago
- Nygaard Jensen, Bodil (2003) *A Kodak moment? – Et projekt om fotografi og familie*. (magisteruppsats) Göteborg: Högskolan för fotografi och film
- Palmér, Torsten & Heimer, Oscar (1972) *Bilder från Stockholms malmar 1894-1912*. Stockholm: Sveriges radios förlag
- Persson, Pär (2005) *Festbilder i närbild – En kvalitativ undersökning av festfotografins sociala funktion och praktik*. (c-uppsats) Karlstad: Karlstad universitet

Peterson, Abby (2006) Att minnas saknad och dela sorg – Brandkatastrofen i Göteborg i ett kollektivt minnesperspektiv. (forskningsrapport) Göteborg: Göteborgs Universitet Sociologiska institutionen.

Sontag, Susan (1981) *Om fotografi*. Stockholm: Norstedts

Stening, Lii (1999) *Barn i styvfamilj*. (magisteruppsats) Lund: Lunds universitet, Socialhögskolan

Trost, Jan (2005) *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur

Widerberg, Karin (2002) *Kvalitativ forskning i praktiken*. Lund: Studentlitteratur

9.2 Elektroniska källor

Vetenskapsrådet (2002) *Forskningsetiska principer inom humanistisk- samhälls vetenskaplig forskning*. (elektronisk) PDF format. Tillgänglig: www.vr.se (2007-05-18)

Bilaga 1: Intervjuguide

Kontextuella frågor

- Ålder
- Kön
- Fotografisk erfarenhet

- Hur ofta fotograferar du?
- Av vilken anledning fotograferar du?
- Vilken typ av kamera har du? Digital/Analog? Mobilkamera?
- Har utvecklingen av billigare/mindre/enklare kameror förändrat ditt fotograferande?
- Har utvecklingen av nya distributionsformer förändrat din hantering av fotografier?
- Har den tekniska utvecklingen inom fotografi och distribution förändrat din syn på fotografiet? Hur?

Familjefotografiets sociala funktion

- Vilken betydelse har familjen för dig?
- Vilken betydelse har familjefotografiet för dig?
- Vid vilka tillfällen fotograferas familjen? (högtider, familjesammankomster, speciella händelser inom familjen)
- Finns några tillfällen som är särskilt viktiga?

- Hur hanteras och distribueras familjefotografier i din familj?
- Hur sprids fotografiet?
- Till vilka? (släkt, vänner etc.)
- Finns några tillfällen i familjens liv som du anser att det är särskilt viktigt att visa och sprida familjefotografiet?

En familjebild som betyder mycket (informanten får välja ut ett fotografi)

- Berätta om bilden! (när togs bilden etc.)
- Hur kommer det sig att du valde just det fotografiet?
- Vilken betydelse har detta fotografi för dig?